

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА НІМЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему КОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ЧОРНОГО ГУМОРУ В
НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ПОБУТОВОМУ АНЕКДОТІ**

Виконала: студентка 2 курсу
групи 8.0350-нп
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.04 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша-німецька
освітньо-професійної програми
Переклад (німецький)
Попкова Єлизавета Олексіївна

Керівник к.ф.н., доц., Вапіров С. Ю.
Рецензент д.ф.н, доц., Прохоров В. Ф.

Запоріжжя - 2021

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет іноземної філології

Кафедра романської філології і перекладу

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша-німецька

Освітньо-професійна програма Переклад (німецький)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
ПОПКОВІЙ ЄЛИЗАВЕТИ ОЛЕКСІЇВНИ**

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Когнітивні особливості
чорного гумору в німецькомовному побутовому анекдоті»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Вапіров Сергій Юрійович
к. ф. н., доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «08» квітня 2021 року № 666-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту)

8 грудня 2021 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) теоретичні засади теорії
когнітивних особливостей; газети, статті, журнали та сайти: «Schwarzer
Humor aus Deutschland», «Witzezeitung», «International Journal of Humor
Research», «Lachen – Humor – Komik», «Rasten wir!»

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно
розробити) 1) виявити лексико-стилістичні засоби категоризації та
концептуалізації комічного; 2) проаналізувати сучасний німецькомовний

побутовий анекдот з елементом чорного гумору як мовленнєвий жанр та текстотип, описати когнітивний процес обробки тексту анекдоту; 3) визначити функціональну сферу комічного; 4) створити цілісну концепцію категорії комічного.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Вапіро С. Ю. к. ф. н., доц.	05.05.2021	05.05.2021
Розділ 1	Вапіро С. Ю. к. ф. н., доц.	16.06.2021	16.06.2021
Розділ 2	Вапіро С. Ю. к. ф. н., доц.	10.09.2021	10.09.2021
Висновки	Вапіро С. Ю. к. ф. н., доц.	15.10.2021	15.10.2021

6. Дата видачі завдання 05.05.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2021	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2021	виконано
3.	Написання вступу	червень 2021	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	серпень 2021	виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень 2021	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2021	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2021	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2021	виконано
9.	Захист	грудень 2021	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

Є.О. Попкова

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

С. Ю. Вапіров

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

С. Ю. Вапіров

(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Загальна кількість сторінок 64, кількість використаних джерел 91.

Об'єктом дослідження є чорний гумор в комічних текстах у сучасній німецькій лінгвокультурі. Зі всього тематичного різноманіття анекдотів аналізуються саме анекдоти чорного гумору на сімейну, побутову та етнічну тематику; **предметом дослідження** виступає лінгвокогнітивна реалізація комічного в типі тексту анекдот чорного гумору в німецькій мові.

Мета роботи полягає у виявленні основних закономірностей лінгвокогнітивної репрезентації категорії комічного в німецькій мові на прикладі типу тексту «анекдот».

Теоретико-методологічні засади: ключові положення теорії комічного, побутового анекдоту та лінгвостилістичних засобів, розроблені в лінгвістиці (В. Карасик, О. Кубрякова, Б. Мінчин, О. Шонь та ін.) та літературознавстві (Т. Лимарева, Ю. Боров, Ю. Караулов, В. Пропп та ін.).

Отримані результати: В анекдотах сімейної тематики зазвичай висміюють проблеми сімейного життя, стосунки батьків і дітей, чоловіків і жінок, стосунки між поколіннями. Для досягнення комічного ефекту часто використовуються такі стилістичні прийоми, як каламбур, іронія, порівняння, сатира та сарказм.

Щодо професійних питань, то такі анекдоти ґрунтуються на стереотипності професійної діяльності. Найпоширенішими стилістичними прийомами є іронія, сарказм і сатира.

В етнічному жарті розігрується життєва або уявна ситуація спілкування двох або більше представників різних етнічних груп. Такі анекдоти містять такі стилістичні прийоми, як іронія та сатира.

Ключові слова: чорний гумор, побутові жарти, стилістичні засоби, мовний алогізм, комізм, сімейна тематика, побутова тематика, етнічна тематик

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУМОРУ	8
1.1 Категорія комічного в інтердисциплінарному вивченні	8
1.1.1 Особливості комічного дискурсу	8
1.1.2 Лінгвостилістичні засоби репрезентації комічного	10
1.2 Анекдот та його характеристики	14
1.2.1 Анекдот як текстово-дискурсивне утворення	14
1.2.2 Інконгруентність побутового анекдоту	16
1.2.3 Інтертекстуальність побутового анекдоту	17
1.2.4 Прецедентність побутового анекдоту	19
1.2.5 Композиційні характеристики побутового анекдоту	21
1.3 Лінгвокогнітивні особливості побутового анекдоту	23
РОЗДІЛ 2 ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ «ЧОРНОГО ГУМОРУ» В ПОБУТОВОМУ АНЕКДОТІ	27
2.1 Тематика чорного гумору в побутовому анекдоті	27
2.2 «Чорний гумор» в анекдотах сімейної тематики	37
2.3 «Чорний гумор» в анекдотах професійної тематики	45
2.4 «Чорний гумор» в анекдотах етнічної тематики	49
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58

ВСТУП

Дипломна робота присвячена семантичному потенціалу німецької мови, що є джерелом німецьких мовних анекдотів та викликає комічний ефект у читачів чи слухачів. Комічне розглядається як відступ від норми, протиріччя загальноприйнятим уявленням. Особливого значення має вивчення взаємодії різних мовних культур у межах міжкультурного спілкування. Дане дослідження спрямоване на виявлення особливостей реалізації комічного в німецькому соціумі з урахуванням культурних стереотипів, що склалися, комунікативних традицій, прийнятого в суспільстві пред'явлення комічних текстів та особливостей їх реалізації в дискурсивній діяльності.

Актуальність теми визначається необхідністю дослідження форм та способів лінгвокультурної репрезентації категорії комічного у сучасній німецькій лінгвокультурі з урахуванням потреб прагматичного та когнітивно-дискурсивного напрямів мовознавства у плані опису різних типів тексту та їх комунікативних реалізацій – дискурсів. Актуальною є також розробка комплексної методики дослідження категорії комічного в рамках нової когнітивно-дискурсивної парадигми.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в наступному:

- актуальні питання теорії комічного розглядаються із позицій сучасної когнітивно-дискурсивної парадигми;
- вперше на прикладі німецької лінгвокультури виявляються природа, лінгвокогнітивні та лінгвопрагматичні механізми реалізації категорії комічного на матеріалі типу тексту анекдот з елементами чорного гумору;
- розроблено схему концептуальної системи комічного та цілісну когнітивну модель комічного, а також когнітивні моделі прототипічних

текстів типу «німецькомовний побутовий анекдот з елементами чорного гумору».

Об'єктом дослідження є чорний гумор в комічних текстах (побутових анекдотах – Witze) у сучасній німецькій лінгвокультурі. Зі всього тематичного різноманіття анекдотів аналізуються саме анекдоти чорного гумору на сімейну, побутову та етнічну тематику.

Предметом дослідження виступає лінгвокогнітивна реалізація комічного в типі тексту анекдот чорного гумору в німецькій мові.

Пропонована дипломна робота є досвідом комплексного опису засобів мовної об'єктивації комічного в типі тексту «анекдот». У зв'язку з цим **мета дослідження** полягає у виявленні основних закономірностей лінгвокогнітивної репрезентації категорії комічного в німецькій мові з урахуванням комунікативно-прагматичної діяльності на прикладі типу тексту «анекдот».

Реалізація спільної мети досягається шляхом вирішення наступних конкретних завдань:

- виявити лексико-стилістичні засоби категоризації та концептуалізації комічного у німецькій лінгвокультурі;
- проаналізувати сучасний німецькомовний побутовий анекдот з елементом чорного гумору як мовленнєвий жанр та текстотип, описати когнітивний процес обробки тексту анекдоту;
- виокремити мовні засоби репрезентації етнокультурних стереотипів на фонографічному, лексико-семантичному, синтаксичному та текстово-дискурсивному рівнях;
- визначити функціональну сферу комічного;
- дослідження когнітивних особливостей чорного гумору в німецькомовному побутовому анекдоті;
- проаналізувати елементи чорного гумору в німецькомовному побутовому анекдоті сімейної тематики;

- проаналізувати елементи чорного гумору в німецькомовному побутовому анекдоті професійної тематики;
- проаналізувати елементи чорного гумору в німецькомовному побутовому анекдоті етнічної тематики.

Матеріалом дослідження стали німецькомовні побутові анекдоти чорного гумору на сімейну, професійну та етнічну тематику, відібраних з книг, газет, статей, журналів та сайтів: «Schwarzer Humor aus Deutschland», «Witzezeitung», «International Journal of Humor Research», «Lachen – Humor – Komik», «Rasten wir!».

У роботі застосовуються загальнонаукові, загально лінгвістичні та філологічні **методи дослідження**. Застосування даних методів сприяло дослідженню функціонування етнокультурних стереотипів у тексті німецькомовного побутового анекдоту з елементом чорного гумору з урахуванням мовленнєво-текстоутворюючих ознак та підтексту у сучасних суспільно-культурних обставинах та історичних умовах.

При дослідженні мовної репрезентації стереотипів у німецькомовних побутових анекдотах з елементами чорного гумору у роботі застосовано:

- метод моделювання та синтезу;
- структурно-функціональний метод;
- системно-синергетичний метод;
- метод діахронічного та когнітивно-прагматичного аналізів;
- етносемантичний метод;
- метод інтент-аналізу та контент-аналізу;
- прийоми інтерпретації та контекстуалізації;
- методи лінгвістичного та лінгвокультурологічного коментування змісту тексту;
- семантичний порівняльний аналіз оригінальних та перекладних німецькомовних побутових анекдотів з елементами чорного гумору;
- метод суцільної вибірки, спрямований виявлення явищ.

Дані методи та прийоми відповідають предмету та завданням дослідження та забезпечують достовірність отриманих результатів.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що розроблена методика комплексного аналізу, що передбачає поєднання структурного підходу з когнітивним, а також виявлені прототипові моделі текстів типу «німецькомовний побутовий анекдот з елементами чорного гумору» з їхньою подальшою видовою, тематичною та типологічною класифікацією можуть бути використані в теоретичних курсах з німецької стилістики, лексикології, лінгвістиці тексту, а також у спецкурсах з лінгвокультуроології.

Структура роботи: дослідження складається із вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури, що включає 91 найменувань списку лексикографічних видань.

У вступі обґрунтовуються тема, матеріал та методика дослідження, розкриваються об'єкт та предмет дослідження, мета, наукова новизна, актуальність, методи дослідження, цілі, завдання дипломної роботи та практична цінність.

У першому розділі здійснюється систематизований опис та структурований аналіз категорії комічного з урахуванням її внутрішньої видової диференціації та універсальної сутності як атрибуту людської свідомості на емотивному, ментальному та вербальному рівнях, а також визначається статус комічного у семіотичній системі як триєдиної лінгвосоціокультурної категорії.

Другий розділ присвячений дослідженню категорії комічного в рамках німецької лінгвокультурної спільноти. Виявляються можливості реалізації комічного у прототипових текстах типу «німецькомовний побутовий анекдот з елементами чорного гумору» з урахуванням мовних, лінгвокогнітивних та лінгвокультурних механізмів при створенні, відтворенні та сприйнятті анекдотів. Цей розділ містить комплексний аналіз основних концептів німецької сміхової культури, аналіз чорного гумору в німецьких побутових анекдотах сімейної, професійної та етнічної тематики. Виявлено та

проаналізовано продуктивні когнітивні моделі породження комічних текстів типу «німецькомовний побутовий анекдот з елементами чорного гумору».

У висновку формулюються основні висновки та узагальнюються результати дослідження.

РОЗДІЛ 1

КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУМОРУ

1.1 Категорія комічного в інтердисциплінарному вивченні

1.1.1 **О с о б л и в о с т і к о м і ч н о г о д и с к у р с у .** Гумор – інтелектуальна здатність помічати в явищах їх комічні, смішні сторони. Почуття гумору пов'язане з умінням суб'єкта виявляти протиріччя в навколишньому світі. У широкому сенсі гумор – все, що може викликати сміх, посмішку і радість.

Розуміння жарту залежить від трьох факторів: когнітивного, формального і емоційного. Когнітивний фактор ураховує розуміння семантики жарту; формальний – можливість утворювати жарт відповідно до жанрових параметрів; емоційний – дозволяє настроїтися на жартівливе спілкування. Виходячи з твердження про те, що будь-який дискурс є когнітивним процесом, пов'язаним зі створенням мовленнєвої поведінки [Кубрякова 1994, с. 21], когнітивний підхід до вивчення феномена комічного можна віднести до основних, тому що саме в рамках цього підходу формулюються основні положення теорії комічного, на які спираються інші напрямки.

Впливаючи на адресата, гумористичний текст у тій чи іншій комунікативній ситуації виконує одну або декілька функцій та є дієвим засобом прагматичного впливу [Чубарян 1994, с. 24].

Мовні засоби створення комічного ефекту, серед яких традиційно виділяють фонетичні, семантичні, словоутворювальні, стилістичні, граматичні і фразеологічні, знайшли своє відображення у дослідженнях таких лінгвістів, як В. Sandig, В. Moennighoff, Н. М. Наєр, R. E. Ascher та інші.

Серед них найбільший потенціал для створення комічного ефекту мають ті, механізм створення яких ґрунтується на зіставленні (одночасної реалізації) протилежних, непорівнянних значень, однак для більшості з них створення комічних ефектів не є специфічною функцією [Каган 1971, с. 506].

Кожна сфера життєдіяльності відображається й оформлюється у окремому типі дискурсу. Під поняттям «дискурс комічного» ми сприймаємо текст, що має певний лінгвістичний та екстралінгвальний інвентар реалізації домінуючої глибинної комічної (сміхової) інтенції, який динамічно розгортається в ситуації сміхової та ігрової комунікації. На відміну від комічного тексту, який розглядається як статичний результат мовної діяльності, комічний дискурс містить динамічний процес як когнітивного, так і комунікативного плану, ситуацію (фрагмент об'єктивної реальності, на тлі якого відбувається вербальний акт комунікації) та результат мовної діяльності [Studies in Language 1998, с. 121].

Термін «дискурс», спочатку належав семантичному полю «військова дія», зазнавши деяке переосмислення і процес метафоризації, став одним з основоположних термінів лінгвістики [Hannay, Kroon 2005, с. 87-124].

Е. Бенвеніст розглядав дискурс з антропологічної точки зору: дискурс представлявся ним як «функціонування мови в живому спілкуванні», а комунікативний акт характеризувався явно вираженим ставленням до партнера, реального чи уявного; дискурс розуміється як «мова в аспекті її виробництва» [Бенвеніст 2009а, с.293]. Саме Е. Бенвеніст вводить поняття дискурсу в теоретичний ужиток, визначаючи його як «мова, що привласнюється мовцем» [Бенвеніст 2009б, с.296].

Існує велика кількість визначень поняття «гумор». В. Пропп вважає, що комізм з'єднує в собі смішне і комічне [Пропп 1976, с. 13]. В. І. Карасик розглядає гумор як здатність сприймати смішні сторони життя, що є фундаментальною характеристикою людини [Карасик 2002а, с. 46].

В.І. Карасик виділяє кілька етапів здійснення комунікативного наміру, а саме: бажання пожартувати, оцінка адекватності ситуації, вербальне вираження жарту, оцінка реакції адресата.

Наступною ознакою ситуації сміхової спілкування є гумористична тональність, що представляє собою емоційну атмосферу спілкування, яка характеризується доброзичливим ставленням учасників спілкування один до одного, з одного боку і перевертанням певних цінностей, з іншого. Отже, аналізуючи гумористичний дискурс, необхідно ґрунтуватися на трьох ознаках: гумористична інтенція, гумористична тональність і стереотипи гумористичної поведінки.

Розглядаючи анекдот як один з жанрів гумористичного дискурсу, не можна не погодитися з М. М. Бахтіним, що трактує жанр дискурсу як стійкий мовленнєвий твір в плані тематики, композиції та стилістики. Він також зазначає, що характерною відмінною рисою мовного жанру є ситуативна повторюваність, яка призводить до клішованість як конкретних мовних засобів, прийнятих у відповідних мовних творах, так і до структурної інваріантності смислового ядра цих творів [Бахтин 1986, с.467].

Залежно від того, з якої позиції розглядається явище комічного, різні вчені виділяють функції, які виконує гумор, і визначають його значення в комунікативному контексті. Незважаючи на різноманіття підходів і думок про роль комічного, незаперечним є той факт, що викликається сміх універсальний і не може не відбиватися на суспільстві і його поглядах.

1.1.2 Лінгвостилістичні засоби репрезентації комічного. Мовні засоби комічного складаються з фонографічних, лексико-семантичних, граматичних (морфологічних і синтаксичних) та текстово-дискурсивних засобів. Мова є найбагатшим арсеналом засобів комізму й осміювання.

Із лінгвокогнітивних теорій впливає, що комічне виникає шляхом суміщення двох модусів: реального і нереального. З позицій когнітивної теорії сприйняття комічного базується на таких когнітивних властивостях людської свідомості, як відображення навколишньої дійсності й формуванні стереотипного сприйняття [Голобородько 2002, с. 14]. Таким чином, одним із ключових понять когнітивної теорії гумору є збагнення змісту анекдоту, своєрідна точка, у якій наростання когнітивної напруги переміняється різким спадом.

Процес використання можливостей, закладених в одиниці мови, що не виявляються в ній до створення певних умов її функціонування, називають актуалізацією створення комічного ефекту. Наявність у тексті будь-яких формальних ознак, що фіксують увагу читача на деяких рисах тексту й створюють експресивність, становить механізм актуалізації [Мукаржовский 1994, с.458].

В основі комічного завжди лежить протиріччя, в створенні комічного ефекту можуть брати участь ті стилістичні фігури, які можуть реалізувати протиріччя, тобто так звані фігури контрасту: образне порівняння, метафора, гіпербола, літота, зевгма, алюзія, іронія.

Метафора реалізується в умовах незвичайних для основної семантики слова лексичних зв'язків, що відображають суб'єктивний аспект дійсності. В цьому випадку виражаються ознаки, властивості і т. п., приписувані суб'єктом мовлення предметів і явищ дійсності на основі об'єктивно властивої їм схожості. Комічний ефект досягається лише в тому випадку, коли в основу метафоричного переосмислення покладені несуттєві, випадкові ознаки, які зіставляють різнорідні поняття. Тобто з метою створення комічного ефекту можуть бути використані лише метафори індивідуальні, авторські.

Гіпербола надзвичайно експресивна. У створенні комічного ефекту бере участь як кількісна, так і якісна (образна) гіпербола. У багатьох проаналізованих контекстах гіпербола поєднується з іншими стилістичними

прийомами, утворюючи гіперболічні метафори, порівняння, уособлення, епітети. Їх поєднання в одному контексті є експресивним способом створення барвистого образу головного героя або другорядного персонажа твору. Гіпербола часто є провідним стилістичним прийомом, на основі якого будується контекст контрасту.

Іронія може розглядатися в вузьколінгвістичному сенсі як стилістичний прийом, який реалізує категорію контрасту. Обов'язковим компонентом іронії є сигнали іронії (формальні або семантичні), так як вони дозволяють розшифрувати висловлювання. Незалежно від типу іронії, в її основі лежить протиріччя між одночасною істинністю і хибністю висловлювання, що робить її експресивним засобом створення особливого виду комізму.

На фонетичному рівні з метою створення комічного ефекту можуть використовуватися: ономатопея (звуконаслідування), спунеризм (фонетична перестановка на рівні поєднання слів), метатеза (фонетична перестановка на рівні слова), алітерація (повторення однакових або однорідних приголосних звуків). Причини створення комізму через звукову форму лежать як в особливостях психофізіологічних механізмів сприйняття звукового потоку мови, так і в тих сенсах, які людина як суб'єкт культури надає звуковим знакам [Цікушева 2008, ел. ресурс].

Проводячи паралель між іронією, гумором і сатирою, Т.Ф. Лимарева вважає, що сміх в сатирі і що сміх в гуморі однакові в своїй орієнтації, і сміх в іронії розташований між цими двома складовими. Але все ж іронія більше відноситься до гумористичного сміху, ніж до сатиричного [Лимарева 1997, с.16-17]. Можна зробити висновок, що іронія - це щось середнє між сатирою і гумором.

В. І. Карасик розглядає гумор як здатність сприймати смішну сторону життя, яка є фундаментальною характеристикою людини. [Карасик 2002б, с. 228].

А. Шопенгауер розуміє гумор, як протилежність іронії. Дослідник визначає такі відмінні риси цих двох проявів комічного:

1) іронія – явище об'єктивне і спрямоване на інших; гумор суб'єктивний і призначений для власного Я;

2) іронія «починається серйозним виразом обличчя, а закінчується сміхом, з гумором все навпаки» [Шопенгауер 2001, с. 82–83].

О.Б. Шонь зазначає, що відмінність між гумором і сатирою є фактором лінгвістичного і позалінгвістичного змісту, яке знаходить вираз у дискусійній стороні робіт, в засобах їх лінгвістичного уявлення і внелінгвістичної прагматики, перш за все соціальної, психологічної або політичної орієнтації [Шонь 2003, с. 118].

Мовні жарти будуються виключно на репліках героїв, які при цьому можуть не виконувати ніяких активних дій, і обставини ситуації взаємодії залишаються незмінними [Барсукова 2014, с.3].

В. І. Санніков ділить жарти на два види: предметні і мовні. Для предметних жартів важливий комізм ситуації, а для мовних застосований лінгвістичний механізм [Санніков 2002а, с. 321]. Ситуативний комізм створюється в контексті твору, завдяки ситуації, яка описується автором. Лінгвістичний комізм, в свою чергу, створюється різними мовними засобами. Засоби, які використовує автор можна виділити в процесі аналізу тексту творів [Санніков 2002б, с. 115].

Німецька лінгвокультурна спільнота розглядається з точки зору сформованих внутрішніх і зовнішніх стереотипів. Диференціюються поняття «історико-літературний анекдот» (Anekdote) і «побутовий анекдот» (Witz). З урахуванням структурних і лінгвокогнітивних особливостей типу тексту «побутовий анекдот» пропонується нова тематична, видова і типологічна класифікація «побутових анекдотів». Побутовий анекдот як тип тексту займає чільне місце в концептуальній системі німецької лінгвокультурної спільноти.

Стосовно функцій тексти розрізняють:

- розважальні тексти: Komödie, Schwank, Witz, Posse;

- висміювальні/пустотливі: Witz, Flachs, Gaudi, Jux, Scherz, Spaß, Schwank, Schabernack, Ulk;
- повчальні/дидактичні: Fabel, Anekdote, Witz.

1.2 Анекдот та його характеристики

1.2.1 Анекдот як текстове – дискурсивне утворення. Анекдот – це коротка розповідь про вигадану подію з несподіваною дотепною кінцівкою, де діють постійні персонажі, відомі всім носіям мови.

Побутовий анекдот – це ситуативно-затребуваний тип тексту малого формату, побудований на смисловому зсуві, семантичному контрасті, які забезпечують внутрішню конфліктність тексту, необхідну для динаміки його сприйняття.

Анекдот, як і будь-який текст, що належить до окремого жанру, володіє особливою структурою, змістом і формою. Анекдот володіє такими особливостями структури, як двучастність, асиметрія інтродукції та розв'язки, наявність обов'язкової структурно-сислової паузи перед фіналом.

Існує два види анекдотів. Для першого різновиду важливим є дія і зовнішнє положення – такі анекдоти завершуються несподівано, і їх називають ситуативними. Для другого виду характерними є мікродіалоги, які закінчуються смішною фразою. Їх називають каламбурними. Підтекст є важливим елементом жарту, який твориться за допомогою гри слів, трансформації фразеологізмів, антифразису [Калита 2015, с. 54-61].

Сучасний німецькомовний анекдот являє собою активно функціонуючий у соціокультурному просторі мовленнєвий жанр, що відноситься до розмовного спілкування, і для якого характерним є поєднання ситуації теми з ситуацією поточного спілкування [Архіпова 2003, с. 15].

У сучасних літературознавчих працях під терміном анекдот розуміють:

1) коротке оповідання про незначний, але характерний випадок, переважно з життя історичної особи;

2) коротке усне оповідання повсякденного побутового чи суспільно-політичного змісту із жартівливим чи сатиричним забарвленням і несподіваним дотепним закінченням [Дмитренко 2001, ел. ресурс].

Анекдот є соціальним знаком, який відтворює комічний сценарій, що формує соціальні ролі партнерів по комунікації. Жарт як одиниця гумористичної жартівливої комунікації з несподіваною комічною кінцівкою (пуантом) характеризується розрядженням напруги від очікування й виявляється в сміховій реакції. Як знакова комунікативна система жарт саморегулюється, історично розвивається і має соціальні ознаки. Комізм у жарті забезпечується на двох рівнях: лінгвоситуативному й лінгвальному [Копилкова 2006, с. 15].

Німецький побутовий анекдот визначено як текстово-дискурсивне утворення, перебіг якого навмисно порушений адресантом з метою потішити адресата за допомогою інконгруентності, тобто протиріччя, дисбалансу, невідповідності, спричиненою раптовою появою у тканині дискурсу іншого змістового плану, який різко контрастує з основним. Очима інших національностей в комічних текстах типу анекдот німці постають любителями пива, непомірне споживання якого призводить до появи великого живота (Bierbauch) [Бартминський 2006, с. 15].

Інконгруентні гумористичні асоціації створює гумористичний заряд, який міститься у смішних іменах, які відіграють роль дешифратора комічної ситуації в анекдоті. Інконгруентність в жарті досягається шляхом лінгвістичного аналізу через поняття норми. Тексту анекдоту властиві широкі інтертекстуальні зв'язки: в ньому використовуються алюзії, цитати, пародіювання, стилізація, реалії. Гумористичний ефект досягається тільки при наявності у адресата певної бази енциклопедичних знань. Анекдот

запозичує елементи фольклору, художньої літератури, Біблії, кіно, пісенного мистецтва, живопису [Апресян 1978, с. 129-151].

Когнітивний механізм інконгруентності перебуває в основі порушення норм (мовних, мовленнєвих, текстових, дискурсивних, валоративних, логіко-поняттєвих, онтологічних), що і є джерелом комічної тональності. Порушення норм в гуморі є нормою: пресупозиції, що перебуває в основі жарту, не реалізується, створюється когнітивний дисбаланс – інконгруентність, що веде до комічного ефекту від обманутого очікування, який є результатом помилкової посилки адресата досить далекій від прогнозованої. Відхилення від норми створює у жарті нову норму з прирощенням додаткового значення. На відхиленнях від норм у жарті ґрунтується вся експресія, емоційність, створюється жарт.

1.2.2 І н к о н г р у е н т н і с т ь п о б у т о в о г о а н е к д о т у .
Інконгруентність є базовим когнітивним механізмом жарту, який експлікується на лінгвоситуативному рівні (порушення онтологічних, логіко-поняттєвих, валоративних, дискурсивних норм), а також на лінгвальному рівні (порушення мовних, текстових і жанрових норм).

В основі інконгруентності лежить конфлікт, який проявляється на макро- і мікрорівнях. На макрорівні конфлікт має екстралінгвальні прояви (сміх, гнів) і може бути або дозволеним, або недозволеним. На мікрорівні (в межах тексту жарту) конфліктна ситуація, яка закладена в сюжеті, дозволяється в пуантах і завершується емоційно-експресивною інтерпретацією жарту. Типовими стильовими ознаками норми тексту жарту є наступні: комізм, сучасність, антиципація, жанрова модель, іррадіація експресивності, мімезис, обмануте очікування, серійність, евокативність, моментальність сприйняття, карнавальна свідомість, пуантированність.

Базовими рисами жарту є ігровий елемент комічного, обмануте очікування і принцип інконгруентності, які мають скрізний характер і

реалізуються на всіх рівнях. Як знакова комунікативна система жарт саморегулюється, історично розвивається і має соціальні ознаки [Бассай 2015а, с. 61].

У. Вірт порівнює «перформативне протиріччя» («performativer Widerspruch») мовних актів з інконгруентністю, що лежить в основі комічного ефекту анекдотів – асоціативного зв'язку між гетерогенними поняттями, наприклад: «Essen zwei Kannibalen einen Clown. Sagt der eine: «Der schmeckt aber komisch» [Бассай 2015б, с. 25], де за допомогою зевгми з'єднані слова, які зазвичай використовуються в різних семантико-прагматичних контекстах – «schmecken» і «komisch».

Відповідно до теорії В. Раскіна, текст викликає комічний ефект тоді, коли один з виразів тексту повністю або частково сумісний з двома різними семантичними скриптами. Перетин двох скриптів є необхідним, але не завжди достатньою умовою для комічного ефекту – вони повинні перебувати в особливій опозиції, суперечити один одному:

- Herr Ober, haben Sie Froschhenkel?
- Ja.
- Dann hüpfen Sie mal, und bringen Sie mir hop-hop ein Bier [Бассай 2015в, с. 35].

В даному анекдоті має місце перетин скриптів «їжа» і «швидке пересування», викликане багатозначністю слова «Frosch», в рамках скрипта «їжа» жаба є стравою, в скрипті «швидке пересування» жаба приймає значення «земноводне, яке швидко пересувається», різне розуміння призводить до виникнення нових семантичних рамок – відвідувачеві ресторану потрібні не жаб'ячі лапки, а швидко принесене пиво.

1.2.3 І н т е р т е к с т у а л ь н і с т ь п о б у т о в о г о а н е к д о т у . Термін «інтертекстуальність» був введений в 1967 р теоретиком постструктуралізму Юлією Кристевой «для позначення

загальної властивості текстів, що виражається в наявності між ними зв'язків, завдяки яким тексти (або їх частини) можуть багатьма різноманітними способами явно або неявно посилатися один на одного» [Кристева 1995, с.105]. Необхідність даного поняття була обумовлена початком періоду масового звернення до художньої літератури, кінематографу, творам мистецтв як різним видам текстів.

У сьогоднішній лінгвістиці категорія інтертекстуальності створює «фрагментований» текст, що «представляє собою не лінійний ланцюжок слів, але багатовимірний простір, де поєднуються й сперечаються один з одним різні види письма, жоден з яких не є вихідним. Текст витканий із цитат, що відсилають до тисяч культурних джерел» [Шмельова 2002, с. 338].

Виділяють три головних інструменти інтертекстуальності в анекдоті – цитата (пряма або квазіцитата), згадування (прецедентне ім'я, ситуація) та алюзія. У німецькомовній культурі використання цитат і алюзій попередніх текстів є показником включеності нового тексту в культуру, ознакою історичності тексту й свідченням його взаємозв'язку з іншими дискурсами. Безпосередньо цитати в анекдоті зустрічаються рідко, вони можуть варіюватися залежно від задуму автора, при цьому дослівна передача тексту-джерела не є обов'язковою, а лише умовною [Левінтон 2000, с.22].

Алюзія – наявність у тексті елементів, функція яких складається у вказівці на зв'язок даного тексту з іншими текстами або ж відсиланням до певних історичних, культурних і біографічних фактів. Основними джерелами виникнення алюзій в анекдоті служать культурно-історичні продукти, створені в різний час, складові культурного фонду мови (літературні твори, міфи, історичні події, ЗМІ, рекламні слогани, мовлення суспільних діячів, самі анекдоти, а також незначні події, що привернули загальну увагу на короткий час). Такі елементи називаються маркерами, або репрезентантами [Слишкін 2003, с.192].

Реалії в анекдоті є інтертекстуальними елементами, які допомагають адресатові адекватно зрозуміти гумор: вони нерідко пояснюються в самому

анекдоті або в коментарях. Інформація, передана реалією, являє собою тип змістовно-концептуальної й змістовно-підтекстової інформації й, отже, апелює до попереднього досвіду адресата. Коментарі, що пояснюють реалії, є свого роду експліцитними прецедентними текстами конкретної культурної спільноти [Опаріна, 2008, с.76].

Явище категорії інтертекстуальності вивчають фахівці різних галузей знань, феномен досліджується в фокусі безлічі міждисциплінарних позицій. Лінгвокультурологічний підхід до розгляду міжтекстових взаємодій вказує на те, що інтертекстуальність грає важливу роль в глобалізації культурологічних знань людства. Аудіовізуальні тексти і твори, що включають інтертекстуальні елементи різних національних культур, розширюють і активізують концептуальну картину світу глядацької аудиторії.

1.2.4 П р е ц е д е н т н і с т ь п о б у т о в о г о а н е к д о т у .

Проблема прецедентного феномену (текстових ремінісценцій) [Слишкін 2000, с.6] активно розробляється у рамках лінгвокогнітивного підходу [Гудков 1999, с.8]. Комічний дискурс є одним із жанрів, що найбільш активно розвивається і схильний до швидкої трансформації. Отже, цілком природно, що в ньому категорія інтертекстуальності представлена за допомогою різних інструментів.

Згадування у вигляді прецедентного імені або ситуації, як правило, не супроводжується посиланнями на першоджерело, тому що, по-перше, подібні посилання бувають або не потрібні, або не важливі, подруге, джерело часто забувається, губиться, саме в силу своєї нерелевантності, і в такому випадку прецедентне ім'я або ситуація переходять у число автономних. Якщо ж посилання все-таки має місце, то воно виконує не стільки інформуючу, скільки естетичну функцію, оскільки передбачається, що адресат знає те, що автор спеціально проговорює, отже, створюється ефект іронії.

Досить часто інтекст ототожнюють з прецедентними іменами, висловлюваннями і текстами, оскільки саме прецедентне висловлювання або ім'я, відсилає читача до прецедентного тексту, виступає в якості інтекстового включення [Нестерова, Папулова, 2015а, с. 304]. Прецедентне ім'я – це ім'я, яке співвідноситься у свідомості читача з певним прецедентним текстом або прецедентною ситуацією. Відповідно, прецедентне висловлювання – це висловлювання, за яким стоїть прецедентний текст або прецедентна ситуація. Прецедентний текст – це текст, що володіє ціннісною значимістю для певних мовних і культурних соціумів і груп і відтворений в інших текстах в різних сферах мовної (і не тільки вербальної) діяльності [Опаріна, 2008, с. 157]. Прецедентна ситуація – це ситуація, широко відома певним мовним і культурним соціумам і групам, яка відтворюється в тексті за допомогою прецедентного імені або висловлювання. Прецедентний текст – феномен вербальний, але в когнітивній базі він зберігається у вигляді інваріанта свого сприйняття (сукупності уявлень про текст) [Красных 2002, с. 68].

Аналізуючи зв'язок між інтертекстуальністю і прецедентністю, Н. А. Кудріна вказує на те, що в процесі створення нового тексту автор неминуче звертається до прецедентних текстів, тобто прецедентність тексту формується завдяки його неодноразовій інтертекстуалізації. Згідно з Н.А. Кудріною, прецедентний текст завжди інтертекстуальний, але інтертекст не завжди прецедент [Кудріна 2005, с. 5-7]. Отже, інтертекст, як більш широке поняття, може включати в себе прецедентний текст як один з його компонентів (предтекст), який може бути реалізований в інтертексті у вигляді інтекстового включення, представленого в приймаючому тексті прецедентним ім'ям або висловлюванням, пов'язаним з цим прецедентним текстом [Нестерова, Папулова 2015б, с. 306].

Можна зробити висновок: анекдот є прецедентний текст за формою і за змістом. В анекдоті в стислому вигляді представлені основні морально-етичні цінності народу, його «душа», він є джерело мудрості, це

універсальний та популярний засіб уявлень про навколишній світ і саму людину, прояв народної дотепності.

1.2.5 Композиційні характеристики побутового анекдоту. Композиція тексту анекдоту – це одна з найважливіх проблем його типологічного дослідження. Адекватне сприйняття текстової гумористичної ситуації адресатом забезпечує наявність певних концептуально-композиційних елементів анекдоту і дозволяє виконати комунікативну задачу, яка покладена на адресата. Таким чином, очікувана сміхова реакція формує композиційну схему анекдоту.

Гумористичний ефект анекдоту виникає при взаємодії суто змістовних факторів, пов'язаних з фоновими знаннями співрозмовників. В основі анекдоту лежить ситуація, а зміст неминуче визначається тією чи іншою конкретною ситуацією [Барт 1978, с. 443]. Ситуація, яка передається в анекдоті послідовно і є багат шаровою. Цілісність тексту та його зв'язність забезпечує певна послідовність, яка існує між композиційними блоками анекдоту.

«Початок визначає тематичну, інтенціональну націленість на предметну область та допустимі кроки конструювання соціального світу. Саме зачин дозволяє нам побачити можливий світ та пов'язані з ним культурні сенси, значення, знання, вірування та суспільний пресупозиційний фонд. Початок стимулює інференційне прогнозування в заданому їм напрямку, активізує відповідні настанови, очікування слухачів щодо теми дискурсу та його продовження» [Макаров 2003, с. 141].

Облігаторною й інваріантною структурно-композиційною ознакою анекдоту є наявність ініціальної позиції (зачин) і фінальної позиції (розв'язка). Момент кульмінації анекдоту збігається з розв'язкою або вони максимально наближені [Дмитренко 2001, с.32], таким чином, медіальна

позиція або відсутня, або максимально згорнута. Однак структурно-композиційні характеристики анекдоту варіюються залежно від його типу.

Композиційна схема ідеального комічного мікротексту – це єдність чотирьох елементів: заголовку, інтродуктивного, комплікативного і експлозивного блоків, що виконують організуючу функцію, яка сприяє створенню комічного ефекту.

Інтродуктивний блок – це уведення, ознайомлення, формальна презентація людини та головного задуму, які передують основній праці, прологу. Наявність інтродуктива пояснюється необхідністю орієнтації адресата в інформації, що виходить з анекдоту, з об'єктивізацією цього тексту в комунікативному просторі [Петренко 2004, с. 150]. Інтродуктив значно полегшує адресату пошук комічної інформації та заощаджує його час, допомагає в сприйнятті подальшої інформації. Даний блок анекдоту характеризується лаконічністю і стислістю. Зазвичай він формально починається зі вступного речення, яке задає тему анекдоту. Інтродуктив завжди оформлюється типово, він не містить будь-яких вказівок на те, яким має бути кінець. Він відкриває собою ланцюг швидких переходів від дії до дії, тим самим розгортаючи невеликий, але стрімкий сюжет, лаконічно зображуючи персонажів.

Інтродуктивна репліка – потужний індикатор інформації, який може фактично замінити перший абзац літературного тексту. Слід зазначити, що на інтродуктивну (вступну) репліку вплив надають два моменти: ключові моделі анекдоту з точки зору його текстової структури і певні структурні характеристики мови. [Арнольд 1978, с.62].

На композиційному рівні тексту анекдота спрацьовує когнітивний механізм – інконгруентність, підставою для якого є бінарні опозиції, що не узгоджуються між собою. Основа цього механізму полягає в несумісності опозицій. Композиційні блоки анекдоту можуть переходити з одного тексту в інший, але, при цьому, їх змістовне наповнення різне.

Комплективний блок розкриває основну думку, яка покладена в інтродуктиві, а також визначає ситуацію та зв'язок між діючими особами.

Експлозивний блок несе основне інформативне навантаження тексту анекдота, саме тут міститься його основна сила, пуант, що впливає на адресата.

На думку німецьких лінгвістів, у анекдоті своя типологія і два істотних формальних елемента: експозиція і гострота [López 2012, с. 68]. Експозиція – це введення, перша фаза анекдоту. Цим введенням коротко представляється вигадана реальність, що представляє власне зміст анекдоту. Гострота (або Pointe) — друга і остання фаза анекдоту.

1.3 Лінгвокогнітивні особливості побутового анекдоту

Для лінгвокогнітивного осмислення механізмів міжкультурної комунікації представляють незгасний дослідницький інтерес, співвідношення значення і сенсу та взаємодія мови, свідомості і мислення. Сукупність знань про світ і способи накопичення, зберігання та подання цих знань обумовлюють специфіку мовної особистості.

За Є. Кубряковим, лінгвокогнітивним явищем є одиниця ментальних або психічних ресурсів нашої пам'яті та тієї інформаційної структури, яка відображає знання і уміння людини. Дане явище ще називають оперативною змістовною одиницею пам'яті, ментального лексикону та концептуальної системи і мови всієї картини світу, що відображена в людській психіці. В мовній репрезентації представлена частина концептів, інші ж концепти представлені в психіці особливими ментальними образами [Кубрякова 1986, с.54].

Концепт – це мікромодель культури, а культура – макромодель концепту. Концепт породжує культуру і породжується нею. Свідомість,

культура та мова беруть участь у зародженні лінгвокультурного концепту. Багато дослідників виділяють три головні аспекти сторони концепту: образ, поняття, цінність. Образна складова концепту – це характеристики предметів, явищ, подій, що сприймаються сенсорно і відображаються в пам'яті. Понятійна складова концепту – це його мовна фіксація, а саме позначення, опис, дефініція, порівняльні характеристики. Ціннісна складова концепту – це його важливість як для окремого індивіда, так і для колективу. У концептуальному аналізі велике значення має саме знання мовного мислення.

Щодо трактування самого поняття концепту, то на сьогодні існує два основних підходи до його визначення: лінгвокультурологічний, пов'язаний більше з літературою, естетикою, культурологією, та лінгвокогнітивний, у межах якого будуються «семантичні моделі головних світоглядних понять», а семантика мовного символу виступає єдиним засобом формування змісту концепту [Бабушкин 1997а, с.54].

Відсутність єдиного визначення концепту та велика різноманітність його трактувань з різних поглядів призвели до ототожнення концепту із суміжними термінами: поняттям, лексичним значенням, стереотипом, фреймом, схемою, скриптом, словом [Бабушкин 1997б, с.100].

Стилістичні засоби репрезентації гумору в німецькій мові є одним з найважливіших елементів даного дослідження. Мова це багатющий арсенал засобів комізму і осміяння. До них відносяться каламбури, парадокси і всілякі пов'язані з ними гостроти. Німецькі лінгвісти виділяють мовну гру, двозначність і стилістичні парадокси як основні засоби створення гумористичного ефекту.

Каламбур – це вид мовної гри, заснований на об'єднанні в одному тексті або різних значень одного слова, або різних слів (словосполучень), тотожних або схожих за звучанням. Під каламбуром маються на увазі такі явища, як багатозначність, наявність у мовного знака двох або більше значень, звуковий та графічний збіг різних мовних одиниць, значення яких не пов'язані один з одним.

Приклад каламбуру в німецькій лінгвокультурі:

- Klaus, wie stehst es in der Schule?
- Ich stehe nicht in der Schule, ich sitze [Лебедев 1983а, с.23].

В даному випадку питання «wie stehst es in der Schule?» перекладається «як ти навчаєшся?». Комічний ефект виникає тут за рахунок того, що один з комунікантів дослівно сприймає це питання, так як основне значення слова «stehen» стояти.

Парадокс – це вислів чи судження, яке різко розходиться з загальноприйнятою традиційною думкою або здоровим глуздом. Властиві парадоксу несподівані висновки та невідповідність їх «природного ходу думки» роблять парадокс одним з істотних атрибутів ораторського мистецтва, дієвим прийомом полеміки, сатири та пародії. Парадокс нерідко вбирається в дотепну форму і набуває властивостей комічного [Гюббенет 1981, с.56].

Наступний анекдот є влучним прикладом парадоксу: Hans kommt zu spät in die Schule. Sagt der Lehrer:

- Ja, warum kommst du erst jetzt?
- Ach, Herr Lehrer, wir haben in unserem Mietshaus einen Aufzug, in dem steht geschriebene: «Nur für 4 Personen!». Was glauben Sie, wie lange ich jeden Tag warten muss, bis ich 4 Personen zusammen habe! [Лебедев 1983б, с.87].

У цьому анекдоті несподіваним є пояснення учнем причини його запізнення: на ліфті написано «тільки для чотирьох осіб» і щоранку йому доводиться довго чекати чотирьох чоловік, щоб спуститися з ними на ліфті і йти в школу.

Основним прийомом лінгвокогнітивного опису концептів через аналіз мовних даних є: визначення ключового слова, що представляє даний концепт у мові. Лінгвокогнітивне дослідження, доповнене прийомами контрастивної лінгвістики та лінгвокультурології дозволяє отримати найбільш достовірні

відомості про смислову структуру концепту, про його місце в національній концептосфері і про його роль в національній свідомості.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ «ЧОРНОГО ГУМОРУ» В ПОБУТОВОМУ АНЕКДОТІ

2.1 Тематика чорного гумору в побутовому анекдоті

Witz – анекдот, міський фольклор, що функціонує в середовищі демократичної міської інтелігенції. Така соціокультурна функція визначає зміст анекдоту, його жанрове і національне розмаїття, характер специфічно анекдотичного гумору. За своєю структурою анекдот будується як зіткнення декількох інтерпретацій. Йдучи по одній з них, ми переходимо в іншу інтерпретацію, яка суперечить першій.

Анекдот є самостійним мовним жанром і, отже, являє собою стійку форму оповідання, характеризується певними ознаками, що відрізняють цей тип тексту від будь-яких інших.

Так, І. І. Кімакович виділяє наступні загально жанрові ознаки анекдоту:

- 1) особлива прагматична мікроситуація (деяке зниження рівня офіційності й формальності відносин між учасниками мовного спілкування);
- 2) статус ланки в діалогічному спілкуванні;
- 3) міжжанрова й внутрішньожанрова варіативність (можливість переходу анекдоту в інші мовні жанри – жарт, тост, смішна історія) [Кімакович 2014, с. 30].

За допомогою пуанту, що викликає сміх у слухача, анекдот, впливаючи на людину, стає соціальним, культурним і суспільним феноменом. Відносини між складовими частинами анекдоту описуються дослідниками як «закон пуанти». Його дія полягає в присутності

характерної «націленості» на завершальну частину, що різко протиставлена всій попередній частині тексту в значеннєвому відношенні і є ключовою для організації й функціонування всього тексту анекдоту [Курганов 1997, с. 30–31].

Природа й теоретичні основи нетрадиційної форми трагікомічного зображення, яка придбала назву «чорний гумор», розглядаються згідно з концепцією американського критика М. Шульца, що викладена в його монографії «Black Humor fiction of the Sixties» (1973). Природа комічної основи кожного з анекдотів трагіфарсова й органічно різнорідна, бо поєднує гумористичні, філософічні, сатиричні та трагічні елементи. «Чорний гумор», як літературний феномен, викликав багато суперечок і інтерпретацій. Не всі дослідники вважають «чорний гумор» виключно американським винаходом, властивим письменникам окремо взятої країни.

«Чорний гумор» – це інтернаціональне літературне явище, для якого характерне злиття засобів комічного та трагічного. На відміну від традиційного поняття гумору як добродушного висміювання деяких рис характеру героїв чи зображуваної дійсності з метою виправлення недосконалості, комізму «чорного гумору» притаманне глобальне висміювання, спрямоване на людину, алогізм її буття, дурнуваті огріхи та помилки.

Тематика німецького чорного гумору ділиться на дві великі групи: універсальні, або загальноприйняті теми і культурно-специфічні, або національні теми. До першої групи можна віднести гумор про людську діяльність, різні види взаємин між людьми, про дітей і дорослих, про хвороби та лікарів. До другої групи зазвичай зараховують специфічні теми, які описують характерні особливості жителів того чи іншого регіону.

Якщо мова йде про Німеччину, то можна говорити про національний гумор кожної федеральної землі: про хитрощі саксонців,

нахабство баварців, ощадливість швабів і т. д. Варто зауважити, що друга група не менш популярна, оскільки відмінності в менталітеті тих чи інших народів мають бути, і кожен з них вважає своїм обов'язком висміяти свого сусіда.

Тематика чорного гумору в побутовому анекдоті буває:

1. Смерть

Тема смерті є центральною в рамках німецькомовного побутового «чорного гумору», так як споконвіку люди цікавилися феноменом смерті, як чимось незвіданим, незрозумілим, жахливим і тому дуже привабливим. Наприклад, в анекдоті між співробітниками офісу зав'язалась наступна розмова: Frau Wagner fragt Frau Hubert:

- Warum bist du so düster?
- Weißt du, die Schwiegermutter hat sich in mein Auto gesetzt und ist abgestürzt...
- Glück gehabt! Ich muss auch ein Auto kaufen.

Вагнер запитує Хубер, чому та така сумна, на що Хуберт їй відповідає, що її свекруха сіла в машину та розбилась. Вагнер реагує на цю ситуацію з посмішкою, та говорить, що їй теж треба нове авто. Тут комічний ефект досягається за рахунок того, що Вагнер сміється і навіть заздрить ситуації, яка, здавалося б, повинна викликати абсолютно протилежні емоції. Задля передачі комічного ефекту автор використав в цьому анекдоті сарказм та іронію.

Говорячи про смерть, варто окремо згадати тему самогубства, яка грає далеко не останню роль в контексті «чорних» жартів. Суїцид є смертним гріхом у всіх світових релігіях і, можливо, саме тому такий популярний серед гумористів.

Es gibt nichts Deprimierenderes als einen gescheiterten Suizid!
[Schwarzer Humor aus Deutschland 2018, ел. ресурс] Комічний ефект досягається завдяки сарказму, адже автор говорить, що немає нічого більш депресивнішого, ніж невдале самогубство.

2. Релігія

У зв'язку з тим, що більшість жителів Німеччини є віруючими і сповідують католицизм і протестантизм, жарти на релігійну тематику не користуються великою популярністю, проте вони мають місце бути. Так, в одному анекдоті молодий співробітник веде дискусію зі своїми колегами: «Ich bin Atheist. Dieses Recht wird mir durch die Verfassung garantiert. Dort steht: «Jeder Mensch hat das Recht auf Bildung»». Автор, використовуючи сатиру, висміює атеїзм, натакаючи на те, що тільки недосвідчена людина відмовляється від віри.

3. Хвороби

Поряд з жартами про хвороби в Німеччині дуже популярні жарти про некомпетентність лікарів. Часом об'єктом насмішок для «чорних» гумористів стають і серйозні, часом невиліковні захворювання. Наприклад, у одному анекдоті поліцейський приходить на прийом до лікаря і дізнається, що хворий відразу двома невиліковними захворюваннями – рак та ниркова недостатність:

Der Arzt:

- Die Testergebnisse sind da. Wenn Sie zwischen Krebs und Nierenversagen wählen müssten, was würden Sie bevorzugen?

Der Polizist:

- Keine Ahnung.

Der Arzt:

- Aber ich habe eine gute Nachricht.

Der Polizist:

- Welche?

Der Arzt:

- Sie müssen nicht wählen! Sie haben beide Diagnosen! Heh.

Комізм досягається за допомогою антитези, тобто в протиставленні звичного образу лікаря-професіонала, що рятує життя людей, і образу байдужого і часом жорстокого до своїх пацієнтів лікаря.

В іншому анекдоті пацієнт відчуває нездужання і звертається за допомогою до лікаря, який замість призначення препаратів пропонує йому приймати грязьові ванни. На питання пацієнта, чи допоможе йому цевилікуватися, лікар саркастично відповідає, що ні, але це допоможе звикнути до сирії землі:

Der Arzt:

- Ich verschreibe Ihnen Schlammäder.

Herr Krüger:

- Und wird mir das wirklich helfen?

Der Arzt:

- Nein, aber Sie gewöhnen sich schon mal an die feuchte Erde.

Можна припустити, що висміювання будь-яких хвороб є своєрідною захисною реакцією людини на випробування, що посилаються їй долею, а також спроба приховати страх перед неминучістю.

Arzt im Krankenhaus zum Patienten:

- Ich habe eine gute und schlechte Nachricht.

Patient:

- Okay, ich will zuerst die gute Nachricht hören.

Arzt:

- Nach Ihnen, wird ein Bett frei [Schwarzer Humor aus Deutschland 2018, ел. ресурс].

В даному прикладі лікар повідомляє пацієнтові, що у нього для того хороша і погана новини. Пацієнт просить почати з хорошою. Тоді лікар відповідає, що скоро його ліжко в палаті звільниться. Відповідь лікаря містить іронію, завдяки чому й досягається комічний ефект.

4. Національна та расова приналежність

Дана тема відноситься до специфічних (національних) тем і є однією з домінуючих за статистикою, так як відображає менталітет німецького народу і нерозривно пов'язана з культурою країни. Вона

полягає в висміюванні основних культурних стереотипів різних рас і національностей:

1) Афроамериканці

Найчастіше висміювання афроамериканців обумовлено їх кольором шкіри. Так, в одному анекдоті криміналісти під час огляду місця злочину зачіпають дану тему:

- Laut Statistik fahren die Autos auf die Schwarze in der Nacht weniger als am Tag um.
- Komisch! Sie sind in der Nacht fast nicht sichtbar.
- Nichts ungewöhnliches. Am Tage sieht man sie besser.

В цьому анекдоті криміналіст жорскоко та саркастично висловлюється про афроамериканців, говорячи про те, що вдень їх краще видно, ніж вночі. Використовуючи перифразу «Schwarze» замість «Afroamerikaner» та сарказму, автор досягає комічного ефекту.

2) Євреї

Трагічною сторінкою в історії Німеччини є холокост, в результаті якого за час Другої Світової війни нацистами було вбито близько шести мільйонів євреїв. Незважаючи на жахливість подій, що відбувалися жарти, що зачіпають дану тему, нерідко можна зустріти в жанрі «чорного гумору». Багато з них пов'язані зі способами знищення представників єврейської нації. Так, в наступному прикладі порушується проблема концтаборів:

- Was ist der Unterschied zwischen Juden und Pfadfindern?
- Die Pfadfinder kommen aus Ihren lagern zurück.

За допомогою чорного гумору висміюється різниця між євреями та бойскаутами, сатирично наголошуючи на тому, що бойскаути повертаються з концтаборів, а євреї ні.

3) Турки

Найбільшою популярністю серед «чорних» гумористів користуються представники саме цього народу, так як через кількість

проживаючого населення на території Німеччини турки відчують себе повноправними членами німецького суспільства. Однак не всі місцеві жителі згодні з таким станом речей. У наступному прикладі описується ситуація, коли чоловік, що працює в бухгалтерії компанії, по дорозі на роботу в автобусі чує наступну розмову між двома турками:

- Wir sind schon 4 Millionen Menschen in Deutschland.
- Ein ganzes Heer.
- Noch eine Weile und wir werden Deutschland kontrollieren.
- Wir werden einen BMW fahren und als Chefs arbeiten.
- Und beginnen andere Länder zu erobern.
- Alle werden tun, was die coolen Türken befehlen!

На що чоловік, виходячи з автобуса, відповідає:

- Ehemals lebten auch 4 Millionen von Juden in Deutschland...

Турки розмовляють про те, що їх в Німеччині вже 4 мільйони і скоро вони будуть правити країною, будуть їздити на БМВ та стануть крутими шефами, а всі інші будуть робити те, що скажуть турки. У відповідь вони чують саркастичне нагадування, що раніше в Німеччині жило 4 мільйони євреїв. Тут можна побачити відкрите порівняння турків з євреями часів Третього Рейху і натяк на те, що з ними може статися те ж саме. Незважаючи на те, що дана тема є забороненою серед німецьких громадян, жарти подібного характеру все одно зустрічаються в жанрі «чорного гумору».

4) Німці

Як не дивно, жителі Німеччини нерідко висміюють і власні культурні стереотипи. Багато жартів пов'язані з місцевими реаліями: поділом країни і німецьких громадян на західних і східних. Наприклад, в розмові про безробіття в Східній Німеччині лунають такі фрази:

- Was bekommt man, wenn man einen Ossi (Ostdeutscher) mit einem Wessi (Westdeutscher) kreuzt?
- Einen arroganten Arbeitslosen.

Автор сатирично висміює безробіття Східної Німеччини, підкреслюючи це тим, що якщо Схід Німеччини об'єднати з Заходом, то отримаємо суцільне безробіття.

У процентному співвідношенні, виходячи зі ступеня осміяння тієї чи іншої національності, дані категорії розподілилися наступним чином: афроамериканці – 15%, євреї – 30%, турки – 41%, німці – 14%. Таким чином, можна зробити висновок, що глузуванням найбільше піддаються представники турецького народу. Ймовірно, це пов'язано з тим, що турки вважають себе повноправними членами німецького суспільства і занадто високо оцінюють своє становище в ньому.

5. Фізичні вади

Незважаючи на те, що дана тема є забороненою для обговорень, а тим більше для жартів, «чорні» гумористи часто звертаються саме до неї.

Згідно моральним засадам і правилам поведінки в суспільстві піддавати осміянню людей з фізичними вадами неприйнятно. Однак саме ця тема є об'єктом жартів чорних гумористів.

В одному анекдоті мова йде про ставлення до інвалідів в Німеччині: «Allerdings haben wir die humanste Behandlung in der Welt zu Behinderten mit psychiatrischen Diagnosen. Sie erhalten nicht nur medizinische Hilfe, Rentenzahlungen, sondern auch die Möglichkeit, Gesetze ebenso wie gesunde Menschen anzunehmen». Увага іронічно акцентується на тому, що інваліди це не здорові люди. Автор говорить, що найгуманніше у світі ставлення до інвалідів із психіатричними діагнозами. Вони отримують не тільки медичну допомогу, пенсійні виплати, а й можливість приймати закони, як і здорові люди. Порівняння інвалідів з здоровими людьми викликає відчуття комічності.

Об'єктом насмішок нерідко стає і зовнішність людини. Так, в одному анекдоті чоловік жахається зовнішності хлопчика і ділиться враженнями з чоловіком, який стоїть поряд. Згодом стає зрозуміло, що це не чоловік, а жінка, яка є матір'ю цього хлопчика:

- Boah, ist der Junge da drüben hässlich!
- Das ist mein Sohn.
- Oh Entschuldigung, ich wusste nicht, dass Sie der Vater sind.
- Ich bin seine Mutter.

Комічний ефект досягається за допомогою сатири. Більшість «чорних» жартів в даній категорії доводиться на інвалідів. У процентному співвідношенні це виглядає так: інваліди - 65%, зовнішність - 35%.

6. Куріння і наркотики

Проблема шкідливих звичок у даний час є актуальною і в зв'язку з цим нерідко зустрічається в жанрі «чорного гумору». Так, в анекдоті мати каже своєму синові, щоб він сказав наркотикам «ні»:

Die Mutter:

- Sag doch endlich den Drogen «Nein».

Der Sohn:

- Den Drogen? Nein.

Комічний ефект досягається за рахунок двох різних варіацій основного опорного елемента «den Drogen Nein», представленого в різному пунктуаційному оформленні - прохання матері «den Drogen «Nein»» і в відповідь репліка сина «Den Drogen? Nein».

7. Політика

Всім відомо, що Німеччина активно приймає біженців з різних країн. У зв'язку з політичною обстановкою в світі, більшу частину мігрантів на сьогоднішній момент складають представники мусульманських народів, які згідно зі стереотипами, що склалися в суспільстві, асоціюються у німців, перш за все, з терористами. В анекдоті хлопець розповідає, як загинув його батько в авіакатастрофі:

«Mein Vater ist am 9.11.2001 bei einem Flugzeugunglück ums Leben gekommen. Ich werde niemals seine letzten Worte vergessen: «Allahu Akbar!»».

Вислів «Слава Аллаху!» лунає іронічно, та підкреслює те, що чоловік сам винен в своїй смерті, адже він є терористом. Жителі Німеччини по-різному ставляться до мігрантів, що прибувають в країну: хтось підтримує це рішення, а хтось навпаки.

Виходячи з перерахованого вище, можна зробити висновок, що найбільш поширеними темами в рамках німецькомовного «чорного гумору» є смерть, міжособистісні відносини, національна/расова приналежність і хвороби.

Варто зауважити, що основними засобами комічного є іронія, сатира та сарказм та порівняння. Саме ці стилістичні засоби найчастіше вживаються в анекдотах чорного гумору.

Розглянемо кожен стилістичний засіб окремо:

Іронія – це, з одного боку, стилістичний засіб, який виражає насмішку або лукавство, з іншого – це вид комічного (гумор з сатирою), ідейно-емоційна оцінка, прообразом якої слугує стилістична іронія [Літературознавчий словник-довідник 1997а, с. 201].

Сатира – гостре знуцання над явищем, що заперечує саму його сутність, вияв нікчемності, акцентуація уваги на значних недоліках. Тут вже немає жодного натяку на дружнє ставлення, адже сатира спрямована на те, аби якомога гостріше викрити невідповідність існуючому ідеалу, засудити недосконалість суспільства, і навіть цілковито заперечити сам об'єкт висміювання [Літературознавчий словник-довідник 1997б, с. 611].

Сарказм – найбільш їдке та дошкульне висміювання, метою якого є викриття явища через знуцання, сповнене ненависті та презирства. На відміну від іронії, сарказм не має прихованого змісту і завжди виражається прямо. [Літературознавчий словник-довідник 1997в, с. 611].

Порівняння – троп, який полягає у поясненні одного предмета через інший, подібний до нього, за допомогою компаративної зв'язки, тобто єднальних сполучників: як, мов, немов, наче, буцім, ніби та ін. [Літературознавчий словник-довідник 1997г, с. 546].

2.2 «Чорний гумор» в анекдотах сімейної тематики

«Чорний гумор» має місце, коли йдеться про негаразди сімейного життя, стосунки батьків та дітей, чоловіка та жінки.

Так, в анекдоті про ранкове похмілля, чоловік розповідає своєму знайомому про ускладнення стосунків с дружиною. Причиною він називає те, що з'їв сніданок кота. Але насправді йдеться про похмілля, через яке дружина відмовляється з ним розмовляти. Комічний ефект досягається завдяки каламбуру, адже лексема *Katerfrühstück* має два значення: 1) котячий сніданок, 2) похмільний сніданок:

- Meine Frau redet kein Wort mehr mit mir.
- Warum denn das?
- Ich hab heut früh ein Katerfrühstück zu mir genommen.
- Na und???
- Nunja, sie hing doch so an dem Tier.

У наступному анекдоті повідомляється про смерть дружини від удару ключкою для гольфу, який наніс її чоловік. Але замість обурення це повідомлення викликає у читача газети зацікавленість. Інакше кажучи, змінюється сценарій ситуації, що, у свою чергу, викликає «ефект гумору». Певну роль відіграє також той факт, що сам читач є представником чоловічої статі, що в тексті анекдоту передається займенником *einer*. Це означає, що він заздалегідь підтримує злочинця, а іронія посилює комічний ефект:

- Liest einer dem anderen aus der Zeitung vor.
- Hier steht, daß ein Mann seine Frau mit dem Golfschläger umgebracht hat.
- Interessant, wie viele Schläge hat er denn gebraucht?

Часто гумористичний ефект підсилюється, коли головним персонажем анекдоту є дитина. В анекдоті, як препозитивна форма,

представлена звичайна ситуація, коли дитина грається або приймає їжу. І тут з'ясовується, що у анекдоті, вона з'їдає око бабусі:

- Mutti, Mutti, krieg ich noch ein Geleebonbon?
- Dummes Kind, Du weißt genau, Oma hatte nur 2 Augen.

Всі ці дії супроводжуються дитячою наївністю у сприйнятті ситуації, що передається в анекдоті через порівняння, наприклад, людських органів з речами, які мають відношення до матеріального світу дитини: лексема Geleebonbon (желейна цукерка) порівнюється з лексемою Auge (око).

У фреймі «дружина сприймає смерть чоловіка» виникає алогічна ситуація: як померла людина може бути одночасно свідком якоїсь життєвої події. Препозиційний сценарій «жаль з приводу смерті чоловіка» змінюється сценарієм «жаль з приводу того, що померлий не побачить підвищену пенсію». Дана ситуація сприймається через призму іронії:

- Schade, daß mein Mann das nicht mehr erleben kann.
- Was denn?
- Die Erhöhung meiner Witwenrente.

Ні для кого не секрет, що тема стосунків чоловіка і жінки широко висвітлена в гуморі багатьох народів. В даному контексті висміюються всі пороки сімейного життя. Мова йде не тільки про сварки, але також про невірність подружжя та зради. Наступний приклад дозволяє нам опинитися разом з героями анекдоту в пологовому відділенні, де чоловік винувато заявляє дружині, кричущої від болю, що йому дуже шкода, що їй доведеться пережити це. На що дружина відповідає, щоб той не турбувався. Сміх реципієнта викликає остання репліка дружини, коли та додає, що він в цьому не винен. Репліка дружини сповнена сарказму та знуцання над чоловіком:

Frau stöhnt voller Schmerzen auf der Geburtsstation.

Er: «Es tut mir so leid mein Engelchen, dass du das durchstehen musst».

Sie: «Mach dir keinen Kopf. Du kannst ja nichts dafür». [Schwarzer Humor aus Deutschland 2018, ел. ресурс]

Примітно, що в ролі антигероя в таких випадках найчастіше виступає жінка. Більш того, багато чоловіків вважають, що все зло, яке існує в світі, втілює в собі саме вона. Можливо, це пов'язано з феміністичним напрямком у всьому світі, в тому числі і в Німеччині. Жінки в боротьбі за незалежність використовують всі засоби для досягнення своїх цілей, які цінують вище, ніж інститут шлюбу.

Образ такої жінки представлений в наступному жарті. Чоловік виходить з коми, але його дружині це зовсім не подобається. Знявши чорні речі, вона нервово заявляє тому, що на нього ніколи не можна покластися. В цьому анекдоті автор влучно використовує сарказм, коли дружина говорить, що на чоловіка не можна покластись.

Mann erwacht aus dem Koma. Frau zieht sich die schwarzen Sachen wieder aus und sagt genervt: «Auf dich kann man sich auch gar nicht verlassen» [Schwarzer Humor aus Deutschland 2018a, ел. ресурс].

Іронія наступного анекдоту полягає в тому, що дружина загубила голку і для того, щоб якомога швидше її знайти, вона просить свого чоловіка ходити босим:

- Papa, Mama hat dir gesagt, du sollst heute ohne Hausschuhe in der Wohnung herumlaufen!
- Wieso den?
- Sie hat die Nadel verloren, sie kann sie nicht finden!

Однак не варто думати, що чоловік завжди є позитивним героєм. У німецькому чорно-гумористичному дискурсі можна зустріти приклади не самої кращої чоловічої поведінки. А взаємини між ними і жінками нагадують боротьбу за домінування, як в окремій парі, так і в житті в цілому. У наступному анекдоті розповідається про чоловіка, який на могилі недавно померлої дружини чує її голос, яка просить про допомогу, а потім додає, що вона була похована заживо. Іронія полягає в тому, що

чоловік, попередньо озирнувшись навколо, починає закопувати землю, бурмочучи собі під ніс, що, мабуть, закопали її не дуже добре:

Mann am Grab seiner kürzlich verstorbenen Ehefrau. Plötzlich eine Hand aus dem Erdreich und eine Stimme, die schreit:

- Hilfe, ich wurde lebendig begraben!

Er schaut sich um, tritt die Erde wieder fest und murmelt vor sich:

- Ja Schatz, aber nicht sonderlich gut!

Розглянемо наступний анекдот:

Der Witwer steht am Sarg seiner Frau. In der Nähe schluchzt ein alter Junggeselle untröstlich.

- Sei nicht so traurig, mein Freund, – der Witwer beruhigt ihn, – ich werde wieder heiraten [Schwarzer Humor aus Deutschland 2018б, ел. ресурс].

Саркастичною тут є поведінка вдовця. Він, будучи на похоронах своєї дружини, іронічно заявляє, що скоро знову одружиться. Парадокс полягає в тому, що чоловік, замість того, щоб скорбити, мріє про наступне весілля.

Сарказм, іронія та сатира є найбільш уживаними стилістичними засобами в німецьких побутових анекдотах сімейної тематики. Прикладом цього є наступний анекдот, в якому дружина говорить чоловіку, що не може заснути, на що він їй відповідає з сарказмом, що це не дивно, адже зло ніколи не спить:

Frau zum Mann:

- Ich kann einfach nicht schlafen.
- Kein Wunder, das Böse schläft nie.

Тема взаємин з родичами чоловіка або дружини залишається актуальною в гуморі протягом багатьох років. У мовах різних народів існує безліч анекдотів про недбайливу невістку, про незадоволену свекруху, безтурботного зятя, тещу і їхні стосунки. Практично в кожному з них присутні сарказм, зауваження на адресу один одного, що, безсумнівно, породжують конфлікти. Ось і німецький народ в своїх жартах не зміг обійти цю тему. Одна з дівчат в наступному прикладі

заявила, що ідеальна вага для свекрухи – 1,2 кг разом з похоронної урною:

Idealgewicht einer Schwiegermutter: «1.2 Kilo mit Urne!» [Schwarzer Humor aus Deutschland 2018в, ел. ресурс]. Іронія тут полягає в тому, що дівчина вже не може дочекатись смерті своєї свекрухи.

В наступному анекдоті комічним є те, що батьки розвіяли прах дідуся в пісочниці, щоб діти мали завжди змогу грати з дідусем. В анекдоті присутня не лише іронічна, але й саркастична нота гумору: «Als Großvater starb, wurde er von den Eltern eingeäschert und seine Asche in den Sandkasten gegossen. Damit die Enkel immer mit ihrem Großvater spielen können».

Зайва вага також є темою чорного гумору. Дружина хоче розлучитись з чоловіком, бо він постійно знущається над її зайвою вагою. Та чоловік на це вирішує відповісти сатиричною фразою, щоб вона взяла два стула, пиріг, чіпси, заспокоїлась і поговорила з ним. Таким чином, він ще раз нагадує їй, що лише їжаа може її заспокоїти і зробити щасливою.

- So, es reicht. Ich mache endgültig Schluss!
- Aber Schatz, warum denn?
- Weil du ständig über mein Gewicht herziehst und dich lustig machst!
- Das stimmt doch so nicht. Nimm dir doch erstmal zwei Stühle, einen Kuchen, eine Tüte Chips und wir reden in Ruhe darüber.

Як не дивно, але діти є улюбленими персонажами в чорно-гумористичному світлі. Можливо, це пов'язано з тим, що діти в силу свого віку звикли говорити те, що вони думають. До того ж багато маленьких дітей розпечені батьками, а тому егоїстичні і цинічні не тільки до своїх ровесників, а й до старших, в першу чергу, до своїх батьків.

- Fritzchen zum Freund: Mein Opa ist verstorben.
- Freund: Wieso das den?
- Fritzchen: Er hat sich mit dem Hammer auf den Daumen gehauen.
- Freund: Daran stirbt man doch nicht!

- Fritzchen: Ich weiß, aber als er nicht aufhören wollte zu schreien, mussten wir ihn erschießen [Schwarzer Humor aus Deutschland 2018г, ел. ресурс].

В даному прикладі маленький Фрітцхен говорить своєму другові, що його батько помер, після того як ударив молотком по своєму великому пальцю. Друг був дуже здивований, заявивши, що від цього не вмирають. На що Фрітцхен з іронією відповів, що той довго кричав, і їм довелося його застрелити. Іронія у поєднанні з абсурдом забезпечують комічний ефект.

Але особливо жорстокими, на мій погляд, є жарти, в яких негативний гумористичний ефект спрямований на самих дітей. Тут мова йде про всілякі хвороби, в тому числі і смертельні, фізичні вади і каліцтва, розумові здібності дитини, а в ролі байдужих, злих і цинічних героїв виступають батьки, зокрема, мами. В подібних анекдотах частіш за все використовується сатира, адже вона націлена на вияв нікчемності та акцентуації уваги на значні недоліки. Тут вже немає жодного натяку на дружнє ставлення, адже сатира спрямована на те, аби якомога гостріше викрити невідповідність існуючому ідеалу, засудити недосконалість суспільства, і навіть цілковито заперечити сам об'єкт висміювання.

- Mami Mami, darf ich raus gehen?
- Aber mein Kind, du hast doch keine Beine.
- Mama, darf ich mir einen Kinderfilm ansehen?
- Aber Kind, du bist doch blind.
- Mami Mami, kann ich einen Keks haben?
- Ja, oben rechts im Regal.
- Aber Mami, ich hab doch gar keine Arme.
- Tja, ohne Arme, keine Kekse! [Schwarzer Humor aus Deutschland 2018, ел. ресурс]

В даному жарті дитина просить у мами дозволу погуляти на вулиці, на що вона відповідає, що у неї немає ніг. Тоді вона зпитує, чи можна їй

подивитися фільм, але з'ясовується, що вона сліпа. Після чого вона питає, чи можна їй хоча б кекс, на що мама відповідає, що можна, і додає, щоб та взяла його на полиці. Дитина обурено заявляє, що у неї немає рук, на що мама спокійно відповідає, що якщо у неї немає рук, значить, і кекс вона не отримає. Мати в анекдоті сатирично висміює вади своєї дитини та акцентує увагу на її недоліках, завдяки чому виникає дисонанс. Адже, зазвичай мати має підтримувати та підбадьорювати дитину.

А в наступному анекдоті автор висміює дитячу сліпоту. Коли дитина запитала в мами, що таке чорний гумор, то вона йому показала на людину, яка без рук і попросила сина, щоб той звернувся до людини без рук з проханням, похлопати в долоні. На це хлопчик відповів, що він сліпий. Комізм полягає в тому, що мати використовує сатиру по відношенню до сина та знущається над ним, вказуючи на його фізичні вади, таким чином пояснюючи йому, що таке чорний гумор:

- Mama, was ist schwarzer Humor?
- Sohn, siehst du da drüben einen Mann ohne Arm? Sag ihm, er soll in die Hände klatschen.
- Mutter! Ich bin blind!
- Oh ja.

Діти-сироти є головними персонажами багатьох анекдотів чорного гумору. В анекдоті присутній сарказм, адже у дітей-сиріт немає батьків. Комічним тут є парадоксальне питання, чи можна дітям-сиротам дивитись фільми з позначкою «лише з батьками»:

- Dürfen Waisen Filme mit der Aufschrift «Nur zum Anschauen mit den Eltern» ansehen?

Іноді, анекдоти бувають абсурдними. Наступний анекдот є тому прикладом. Чоловік вбив своїх батьків, а коли в суді його запитали про останнє слово, то він відповів, що його треба жаліти і не наказувати строго, адже він є сиротою. Іронічним тут є той факт, що він вбив своїх батьків, а потім жаляється на те, що є сиротою.

Ein Mann wird angeklagt, weil er seine Eltern getötet hat.

Beurteilen:

- Angeklagter, Sie haben das letzte Wort.

Angeklagter:

- Mitleid mit der Waise, nicht hart bestrafen.

Ще один анекдот чорного гумору демонструє нам ситуацію, де дідусь їде разом з внучкою на великій швидкості. Коли внучка запитала куди дідусь так поспішає, він іронічно відповів що до бабусі. Після чого виявилось, що бабуся померла. Отже, він навмисно так швидко їде, щоб потрапити в аварію та опинитись разом з нею на тому світі:

- Opa, wo fährst du mit einer Geschwindigkeit von 200 km?
- Zur Großmutter, Enkelinnen.
- Opa, sie ist gestorben...

Ще один жарт є яскравим прикладом чорного гумору, де комічний ефект досягається завдяки каламбуру:

- Aber, Wolfgang, gehst du denn nicht zur Schule? Es ist schon neun Uhr».
- Heute ist keine Schule, Mutti. Der Lehrer hat gesagt: «Genug für heute, morgen fahre ich fort!»» [Сулова 1961а, с.38].

У цьому анекдоті дієслово «fortfahren» має два значення: 1. їхати, 2.продовжувати. Вчитель, мав на увазі, що він продовжить розглядати тему завтра, а хлопчик подумав, що вчитель завтра поїде кудись, отже занять не буде.

Підсумовуючи аналіз анекдотів чорного гумору на сімейну тематику, треба сказати, що більшість з них стосуються теми смерті та сварок. Найбільш уживанішими стилістичними фігурами є сатира, каламбур, іронія та сарказм. Мені здається, що дана тематика буде ще довго популярною, адже в основі анекдотів покладені життєві ситуації.

2.3 «Чорний гумор» в анекдотах професійної тематики

Анекдоти про представників різних професій займають особливе місце в текстовому просторі, відображаючи специфіку професійної діяльності. Стереотипізація в анекдотах про представників різних професій зачіпає основи професійної діяльності: професійну компетентність чи некомпетентність, дотримання прав, виконання обов'язків і т. д. Так, як в основі стереотипізації в подібних анекдотах лежать базові поняття професійної діяльності, то можна говорити про універсальні стереотипи. Однак специфіка національного характеру, певна система цінностей, спосіб життя накладають відбиток на мову професійного анекдоту, його структуру, відображають стереотипи, властиві певному лінгвокультурному середовищі.

Розглянемо наступний анекдот:

Während der Prüfung fragt der Professor den Studenten:

- Junger Mann, wenn Ihnen die Wahl angeboten würde - eine Tüte Geld oder ein Verstand. Was würdest du wählen?
- Geld.
- Und ich würde den Verstand wählen, und wiesen Sie warum?
- Natürlich, nimmt das jeder, was ihm fehlt.

Остання фраза, яку студент вимовляє з іронією, «кожен бере те, чого йому не вистачає» змінює зміст анекдоту і виставляє викладача в невігідному світлі.

Незважаючи на схожі ситуації і схожих героїв, анекдоти пропонують свої способи реалізації комічного. Персонажами німецьких анекдотів нерідко є провідні політичні діячі: президент або канцлер.

Schröder und Merkel auf einer Dinner-Party. Merkel geht zu Schröder und sagt ihm:

- Es gibt viele Arten, Geld zu verdienen, aber nur eine ehrliche!
- Und die wäre?

- Wusst ich's doch, dass Sie die nicht kennen!

В цьому анекдоті фразою автор висміює політичних діячів, які займаються корупцією і заробляють кошти не чесним шляхом. Використовуючи саркастичну фразу про те, що Шрьодер не знає про те, як можна заробити гроші чесним способом, автор підчерує сталий стереотип, що всі політичні діячі крадуть гроші у держави.

Кожна професія має свої особливості, свої позитивні і негативні сторони. Якщо говорити про професійну приналежності в чорно-гумористичному світлі, варто зауважити, що комічний ефект досягається за рахунок осміяння недоліків тієї чи іншої професійної сфери, які призводять до трагічних наслідків. У наступному анекдоті сатирично висміюються недоліки професії електрика. Один запитує іншого про те, що це за «щось» чорне прилипло до стелі. І у відповідь він чує «не дуже хороший електрик».

- Was ist schwarz und klebt an der Decke?
- Ein nicht ganz so guter Elektriker!

Найбільш популярними в цьому ключі є жарти з групи «останні слова», де в одному реченні описується ситуація, що призвела до безглуздої смерті:

Berühmte letzte Worte des Sprengmeisters «Ja, es ist der rote Draht».

В цьому прикладі останніми словами підричника були: «Так, це червоний провід». Тут, за допомогою іронії, досягається комічний ефект.

Основну частину анекдотів чорного гумору займають анекдоти про лікарів. Ось, один з них:

Der Tierarzt ruft beim Herrn Meier an:

- Ihre Frau ist mit Ihrer Katze da und bat mich, sie einzuschläfern. Ist das in Ordnung?
 - Ja, klar! Und die Katze können Sie raus setzen, sie kennt den Heimweg!
- [Безруков 2007, с.64].

Такий стилістичний засіб, як каламбур, дозволяє автору досягти комічного ефекту. В анекдоті жінка просить усипити кішку, але її чоловік, неправильно зрозумівши лікаря, дає дозвіл на те, щоб усипили дружину.

Розглянемо ще один анекдот з елементами каламбуру: Zwei kleine Buben kommen zum Arzt:

- Na, was fehlt euch denn?, - fragt der Arzt.
- Ich habe eine Kugel verschluckt!, - sagt der eine weinend.
- Und was fehlt dir?
- Die Kugel, - schluchzt der andere [Сулова 1961б, с.36].

Один хлопчик проковтнув кульку и прийшов за допомогою по лікаря та коли лікар запитав, що саме болить в хлопчика, від дав відповідь «кулька». Комічний ефект даного анекдоту створюється багатозначністю дієслова «fehlen», який має значення «хворіти», «бути відсутнім», «не вистачати».

В наступному анекдоті пацієнт запитує в лікаря, що на його думку відбудеться після смерті. На це лікар з іронією відповідає, що вони змінять білизна на ліжку а новий пацієнт займе його місце:

- Doktor, was glauben Sie, wird nach dem Tod passieren?
- Ihr Bett wird umgebaut und ein neuer Patient wird aufgenommen.

В анекдотах дуже часто висміюють різні хвороби. От, наприклад, в даному анекдоті у лікаря запитали від чого помер пацієнт, на що він відповів що від грипу. Саркастична фраза в кінці викликає комічний ефект, адже людина зраділа, що пан Шмідт помер від грипу, а не від раку, аргументуючи, що це не так страшно:

- Wissen Sie, dass Herr Schmidt tot ist?
- Von Krebs?
- Nein, von der Grippe.
- Ah ... Nun, es ist nicht beängstigend.

Ще один анекдот стосується теми хвороб. Пацієнт очікуючи лікаря ймовірно мріє про вечерю і промовляє в голос «краби, омари, устриці». В цей момент підходить лікар і говорить діагноз пацієнта: «Ні, рак, господин Мюллер!». Саркастична відповідь лікаря допомагає досягти комізму.

Ein Patient geht grübelnd durch die Flure eines Krankenhauses:

- Krabben? Hummer? Austern?

Kommt sein Arzt vorbei und sagt:

- Nein, das ist Krebs, Herr Müller!

В наступному анекдоті знову присутня тема смерті. Лікар радить пацієнту приймати грязьові ванни. А на питання, чи де дійсно допомагає, лікар дає іронічно-саркастичну відповідь ні, та додає, що це допомагає звикнути до сирій землі. Такою відповіддю лікар натякає, що пацієнту нічого не допоможе і він скоро піде з життя:

- Herr Doktor, können sie mir helfen?
- Hmm, ich verschreibe ihnen erst mal ein paar Moorbäder.
- Und die helfen?
- Nein, aber sie gewöhnen sich schon mal an die feuchte Erde.

Дуже часто в анекдотах лікарі виступають негативними персонажами, які глузують та знущаються над пацієнтами. От, наприклад, в одному анекдоті лікар говорить пацієнту, що залишилось жити десять, але, він не дає конкретної інформації, щодо цього числа. У відповідь на це, пацієнт починає гадати щодо цього числа, десять місяців чи років. Лікар відповідає йому на запитання одним словом «дев'ять», акцентуючи увагу на тому, що відлік пішов. Комізм в цьому анекдоті досягається за допомогою стилістичного засобу іронія, який автор використовує в репліках лікаря.

- Sie haben noch 10 zu leben.
- 10 was? Monate? Jahre?
- Neun...

Розглянемо ще один приклад анекдоту чорного гумору: Der Lehrer fragt:

- Wenn ich sage: «ich wasche mich, du wäschst dich, er wäscht sich, wir waschen uns», - welche Zeit ist das?
- Es ist Sonnabend!, – antwortet Katrin.

Тут каламбур побудований на багатозначності слова «Zeit», Zeit, як граматичний час, яке мав на увазі вчитель, і Zeit як філософське поняття як природний плин часу, яке має на увазі учениця.

Анекдоти в формі діалогу – це звичайно добре відомі жарти між суддею та підсудним, офіціантом і гостем, учителем і школярем, між господарем і слугою, чоловіком і дружиною, між двома пацієнтами, двома друзями і т. д. Ці анекдоти в більшості своїй ґрунтуються на принципі перебільшення [Röhrich 1977, с. 11]. Уявімо приклад діалогічного анекдоту між учнем і вчителем:

- Frau Lehrerin, – fragt Karlchen, – kann man auch für etwas bestraft werden, was man gar nicht gemacht hat?
- Nein, Karlchen, dafür kannst du keine Strafe bekommen, – gibt die Lehrerin Auskunft.
- Dann ist es ja gut!, – gesteht jetzt das schlaue Karlchen, – ich habe nämlich meine Hausaufgaben nicht gemacht.

В цьому анекдоті іронічною є поведінка учня, який намагається обдурити вчительку. Спочатку він запитує її про те, чи можна покарати людину за те, що вона не робила, на що він отримує відповідь ні. Після цього він зізнається, що не виконав домашнє завданн, але його за це, за словами вчительки, не можна покарати.

Проаналізувавши анекдоти професійної тематики, можна дійти висновку, що найпопулярнішими професіями для висміювання є професіх лікаря, вчителя та політика. Саме з людьми даних професій існує багато анекдотів чорного гумору. Тема смерті є, як завжди дуже актуальною і висміюється в різних ситуаціях. Найвживанішими стилістичними засобами виступають каламбур, сарказм та іронія.

2.4 «Чорний гумор» в анекдотах етнічної тематики

Головною метою й завданням будь-якого анекдоту є «показати суть явища, дати характеристику персонажеві, піддати переосмисленню розхожі

ідеї й уявлення» [Чіркова 1997, с. 10]. Етнічний анекдот є анекдотом для людей, які поділяють загальні етнічні, мовні та соціальні ознаки. В етнічному анекдоті обігрується життєва або вигадана ситуація спілкування двох чи більше представників різних етносів. Первинною ознакою для етнічних анекдотів стає стереотипність. Основною метою етнічних жартів є вияв неабияких здібностей вправності й винахідливості оповідача. Такі жарти можна, без сумніву, вважати справжньою «грою образів».

Зазвичай, основним об'єктом німецького гумору, стають типові особливості жителів окремих регіонів Німеччини, а саме: манірність уроженців Пруссії, зухвалість і невинність баварців, дурнуватість східних фризів, проворність берлінців, лицемірство саксонців. Найзручнішою зброєю баварці вважають жарт, задля того, щоб помститися своїм заклятим ворогам пруссакам. Шваби вважають за краще залишатися самими собою і не виявляють нічого смішного у своїй ошадливості [Кулініч 1999, с. 52].

Ще однією характерною рисою етнічних анекдотів є те, що вони закріплюють ригідність існуючих стереотипів, підтверджуючи у черговий раз їхній зміст. Також вони послаблюють негативне відношення до чужинців, частково або повністю спростовуючи етнічний стереотип.

Етнічний анекдот – це короткий гумористичний текст, в якому за допомогою експліцитних або імпліцитних засобів репрезентовано ознаки національного характеру того чи іншого етносу. Він не лише показує етнічні стереотипи однієї національності стосовно іншої, але й дозволяє носієві етнічних стереотипів подивитись на речі з різного боку та позбутись шаблонного мислення.

Когнітивну та ідентифікуючу роль виконують етнокультурні стереотипи, які відображають національний характер певного етносу. Дані ролі виступають в якості посередника у ситуації контакту представників різних етносів. Етнічні групи, які озброєні певним набором стереотипів, мають можливість прогнозувати імовірну реакцію учасників спілкування на ту або іншу ситуацію чи явище й змоделювати процес спілкування

відповідно до поставленої мети. Таким чином, будь-який представник німецькомовної спільноти буде виступати заступником німецькомовної культури, незважаючи на те, чи є він представником Австрії, Німеччини або Швейцарії.

Сприяючи формуванню образів «гарних» і «поганих» народів, авто- і гетеростереотипи визначають характер міжкультурної комунікації, і забезпечують таким чином позитивні або негативні результати комунікації. Обидва види стереотипів формуються в процесі безпосереднього міжетнічного спілкування. Окрім цього, авто- і гетеростереотипи формуються за допомогою неорганізованих форм передачі інформації, таких як: слухів, приказок, анекдотів [Маслова 2007, с.148].

Навмисне перебільшення позитивних характеристик представників власного етносу і висміювання особливостей поведінки, що властива іншим етносам можна спостерігати в етнічному анекдоті. Названі особливості суб'єктивно сприймаються як відхилення від норми, тобто кумедні та дурнуваті.

Культурно-специфічні теми представляють найбільший інтерес для дослідження, так як відображають менталітет німецького народу і нерозривно пов'язані з культурою країни.

Найбільше анекдотів про турків, які виконують в Німеччині некваліфіковану роботу, наприклад:

- Was kommt raus, wenn man eine Türkin mit einer Spinne genetisch kreuzt?
- Eine achtarmige Putzfrau!

В даному анекдоті питається про те, що станеться, якщо схрестити турецьку жінку з павуком. У відповідь чуємо іронію: прибиральниця з вісьмома руками. Автор саркастично висміює турків, які їдуть на заробітки в Німеччину.

У зв'язку з тим, що багато поляків виїжджали до Європи в пошуках заробітку і кращого життя, використовуючи при цьому будь-які засоби для досягнення своїх цілей, в Німеччині представники даного народу придбали

репутацію злодіїв. Тому нерідко гумористами висміюється саме цей стереотип. Так, в анекдоті співробітник відділу кадрів розповідає своєму стажисту з Польщі анекдот про поляків, що крадуть в Німеччині машини і велосипеди:

- Warum haben alle nach Polen verschobenen Mercedes und BMW Automatik?
- Damit man sie auch in Handschellen fahren kann.

В анекдоті запитують про те, чому всі мерседеси та БМВ, які преганяють до Польщі, мають коробку передач автомат. На що лунає сатирична відповідь, яка має на меті висміяти поляків, як націю: «Щоб можна було водити авто в наручниках».

У Німеччині також поширені анекдоти щодо східних фризів. Німці вважають фризів не дуже розумними людьми і ставляться досить зневажливо. Таке ставлення знайшло своє відображення в наступному анекдоті:

- Warum haben die Ostfriesen so flache Hinterköpfe?
- Weil ihnen beim Wassertrinken immer der Klosettdeckel drauf füllt .

Тут питається про те, чому у східних фризів такі плоскі потилиці. Відповідь: тому що кришка унітазу завжди падає їм на голову, коли ті п'ють воду. Такі стилістичні засоби як сарказм та сатира присутні в даному анекдоті.

Чорні гумористи не обійшли стороною і швабів. Як відомо, вони вважаються дуже ощадливими і навіть скупими людьми, хоча самі шваби в цьому не бачать нічого поганого. Підтвердженням тому, що шваби розважливі, жадібні і не звикли до зайвих витрат люди, може служити і наступний анекдот. У ньому запитують, чому швабів після смерті закопують в землю тільки по пояс, на що дається іронічна відповідь: для того, щоб вони могли самостійно доглядати за своєю могилою:

- Warum lassen sich die Schwaben nach dem Tod nur bis zum Bauch eingraben?

- Damit sie ihr Grab selber pflegen können.

Через те, що Африка є досить бідною та нерозвиненою країною, вона також є темою для висміювання в багатьох анекдотах. Наступний анекдот є тому прикладом.

- Warum gibt es in Afrika so viele Krankheiten?
- Weil die Tabletten mit Wasser eingenommen werden müssen.

В цьому анекдоті лунає питання щодо того, чому в Африці так багато хвороб, а у відповідь ми чуємо фразу з іронічним відтінком «тому що ліки треба запивати водою». Комізм полягає в тому, що пігулки треба запивати водою, але, як ми всі знаємо, в Африці завжди дефіцит води.

Наступний анекдот демонструє особливості кожної мови. Англієць, француз та баварець починають вести дискусію про те, яка мова є найскладнішою. Кожен з них іронічно підбирає складніші слова, в яких вимова відрізняється від написання. В кінці, баварець зухвало та з іронією називає слово на баварському діалекті, а діалект, як ми знаємо, розуміє дуже мало людей.

Treffen sich ein Engländer, ein Franzose und ein Bayer.

Meint der Engländer:

- Unsere Sprache ist am schwersten. Wir sagen «Empeier» und schreiben «Empire».

Darauf der Franzose:

- Das geht ja noch, unsere ist da noch schwerer. Wir sagen «Bondschor» und schreiben «bonjour».

Meldet sich der Bayer mit einer wegwerfenden Handbewegung und spricht:

- Ach, daß ist doch alles nix. Wir bei uns in Bayern sagen «woshostgsogt» und schreiben «duama». Was meinen der gnädige Herr?

Велику частину анекдотів становлять анекдоти про турків, поляків, штабів та баварців. Автори в даних анекдотах використовують частіше за все іронію та сарказм. В анекдотах етнічної тематики висміюють саме емігрантів та заробітчанин, що дійсно не є толерантним та втішним.

ВИСНОВКИ

Висвітлення та дослідження форм і способів лінгвокультурної репрезентації категорії комічного, а саме чорного гумору в сучасному німецькомовному побутовому анекдоті дозволяє узагальнити теоретичні напрацювання з даної проблеми та зробити висновки.

В сучасній системі мови і комунікації комічне є частиною лінгвосоціокультурної групи, що суттєво впливає на позиції представників лінгвокультурної спільноти та їхній світогляд. Комічний дискурс втілюється у формах, що визначені рисами національного характеру, культурними традиціями, соціальним устроєм, естетичними ідеалами, а також лінгвокультурними та індивідуальними особливостями носіїв мови. Одним із ключових понять когнітивної теорії комічного є розуміння та осмислення змісту анекдоту.

Як з'ясувалось, анекдот це самостійний мовний жанро, що являє собою стійку форму оповідання та характеризується певними рисами, що розрізняють цей тип тексту від інших.

Чорний гумор окреслюють як гумор що виявляє предмет своєї забави в перекладанні моральних цінностей, викликаючи похмуру посмішку.

Сміхову реакцію викликає двозначність, утворення нових слів та словосполучень, використання запозичень з інших мов а також обігрування омонімічних та паронімічних форм слів, які змушують реципієнта вгадувати те, що малося на увазі, тим самим створюють надзвичайний, раптовий комічний ефект, доставляючи естетичне задоволення від використання застосованих засобів виразності, якщо підтекст був правильно розкодований. Німецькомовний чорний гумор має неабияку образність, у якій використовуються всілякі мовні засоби для того, щоб створити комічний ефект і викликати сміх у реципієнта. Всю тематику німецького чорного

гумору можна поділити на дві великі групи: культурно-специфічні, або національні теми та універсальні, або загальноприйняті теми.

За останні роки зацікавленість до чорного гумору значно виросла. Люди із задоволенням жартують на різні теми з друзями, родичами та з колегами. Частіш за все, вибір «чорних» жартів зумовлений спробою розрядити обстановку, розслабитися, але, перш за все, приховати свій страх перед неминучістю смерті, безпорадністю проти невиліковних хвороб, трагічними, непоправними чи несправедливими подіями життя.

У багатьох культурах вибір тем для «чорних» жартів є схожим. Як з'ясувалось, загальноуживаними темами, що частіше зустрічаються в контексті чорного гумору є смерть, діти, міжособистісні стосунки, медицина та професії. Якщо йдеться про смерть і медицину, це пояснюється, перш за все, захисною реакцією людей на ситуації, які вони не в змозі витлумачити, та обставини, з якими вони не в змозі впоратися.

Теми міжособистісних стосунків та професій популярні тому, що саме з ними люди найчастіше стикаються у житті. Гумор допомагає уникати конфліктів, контактувати з людьми та вносити яскраві фарби в сірі робочі будні.

Мабудь, діти, є найпопулярнішими героями німецьких «чорних» жартів. Такий вибір заснований насамперед на тому, що ставлення до дітей у всіх культурах більш поблажливіше, ніж до дорослих, завдяки чому останні можуть відкрито висловлювати свої думки стосовно дітей та критикувати суспільство меншою мірою.

Що стосується таких тем, як зовнішність, фізичні недоліки, каліцтва та хвороби, то варто наголосити на тому, що людині властиво сміятися над тим, чого вона підсвідомо боїться: отримати каліцтва та залишитися інвалідом, захворіти на невиліковну хворобу або бути ізгоем у суспільстві через свою зовнішність.

Новітній німецький анекдот є багатоаспектним явищем. Його функціонування в комунікативному просторі передбачає взаємодію різних

галузей та різного рівня людського буття. Виділення таких видів комічного, як гумор, каламбур, порівняння, іронія, сатира, сарказм, підтверджує багатство засобів вираження та унікальність комічного.

В своїй роботі я досліджувала три тематики німецькомовних побутових анекдотів: сімейну, професійну та етнічну.

В анекдотах сімейної тематики зазвичай висміюються негаразди сімейного життя, стосунки батьків та дітей, чоловіка та жінки, стосунки поколінь. Варто зазначити, що більшість анекдотів пов'язана з тематикою смерті. Для досягнення комічного ефекту зазвичай використовуються такі стилістичні засоби, як каламбур, іронія, порівняння, сатира та сарказм.

Що стосується анекдотів професійної тематики, то в основі таких анекдотів лежить стереотипізація про професійну діяльність. Проаналізувавши велику кількість анекдотів, я дійшла висновку, що найбільш популярними анекдотами є анекдоти про лікарів, адже ця тема тісно пов'язана з темою смерті. Частіш за все використовуються такі стилістичні засоби, як іронія, сарказм та сатира.

Етнічний анекдот є анекдотом для людей, які поділяють загальні етнічні, мовні, соціальні ознаки. В етнічному анекдоті обігрується життєва або вигадана ситуація спілкування двох чи більше представників різних етносів. Етнічний анекдот, що спрямований на висміювання представників іншої етнічної спільноти та побудований на стереотипному підґрунті, характеризується експліцитним та імпліцитним способом репрезентації рис національного характеру. Найбільше німецьких анекдотів зустрічається про турків, поляків та штабів. Багато анекдотів пов'язані з реаліями Німеччини. В етнічних анекдотах зустрічаються такі стилістичні засоби як іронія та сатира. Базовими аспектами культурних цінностей, що відтворюють німецьку національну ідентичність, є духовний аспект, матеріальний аспект, соціальний аспект фізіологічний аспект.

Підсумовуючи все, можна дійти висновку, що чорний гумор має індивідуальну, а не колективну природу. Це означає, що сміхова реакція

залежить не лише від автора «чорного» жарту, а й, насамперед, від того, як реципієнт сприймає отриману інформацію, тому оцінка «чорного гумору» має суб'єктивний характер.

В якості перспективи дослідження лінгвокогнітивних особливостей «чорного гумору» в німецькомовному побутовому анекдоті сімейної, професійної та етнічної тематики можна розглядати вивчення особливостей реалізації категорії інтертекстуальності в анекдотах іншої тематики, що дозволить створити цілісну концепцію функціонування інтертекстуальних включень й стане основою для виявлення механізмів досягнення комічного ефекту. А також дослідження невербальних засобів репрезентації комічного в німецькомовних побутових анекдотах чорного гумору та дослідження функціонування етнокультурних стереотипів у текстах німецькомовного побутового анекдоту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апресян Ю.Д. Языковая аномалия и логическое противоречие. Wrocław, 1978. 151 с.
2. Арнольд И.В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного текста. 1978. 62 с.
3. Арнольд И.В. Эмоциональный, экспрессивный, оценочный и функционально-стилистический компоненты лексического значения. Ленинград, 1970. 81 с.
4. Архипова А.С. Анекдот и его прототип: генезис текста и формирование жанра : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.09. Москва, 2003. 21 с.
5. Бабушкин А.П. Общеязыковые концепты и концепты языковой личности. *Вестник ВГУ*. Воронеж, 1997а. Выпуск 2. 118 с.
6. Бабушкин А.П. Общеязыковые концепты и концепты языковой личности. *Вестник ВГУ*. Воронеж, 1997б. Выпуск 2. 118 с.
7. Баранов А.Г. Функционально-прагматическая концепция текста. Ростов-на-Дону, 1993. 182 с.
8. Барсукова В.І., Топачевський С. К. Перекладацький підхід до класифікації жартів. Житомир, 2014. 6 с.
9. Барт Р. Лингвистика текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс, 1978. Выпуск 8. 450 с.
10. Бартминьский Е. Как изменяется стереотип немца в Польше? Минск : Индрик, 2005. 278 с.
11. Бассай С.М. Анекдот як мовленнєвий жанр. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки. Збірник наукових статей*. Бердянськ : ФО-П Ткачук О. В., 2015а. 17 с.

12. Бассай С.М. Анекдот як мовленнєвий жанр. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки. Збірник наукових статей.* Бердянськ : ФО-П Ткачук О. В., 2015б. 17 с.
13. Бассай С.М. Анекдот як мовленнєвий жанр. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки. Збірник наукових статей.* Бердянськ : ФО-П Ткачук О. В., 2015в. 17 с.
14. Бассай С.М. Мовні засоби репрезентації комічного. *Мови та літератури у полікультурному суспільстві.* Маріуполь : МДУ, 2014.
15. Бассай С.М. Ethnic jokes and the irperception in Germanspeaking society. *Вісник Луганського державного національного університету імені Тараса Шевченка.* Луганськ: Видавництво державного закладу «Луганського державного національного університету імені Тараса Шевченка», 2014. 155 с.
16. Бахтин М.М. Проблема речевых жанров. М. : Художественная литература, 1986. 543 с.
17. Безруков А.В. Избранные немецкие анекдоты. М.: МНПК Элан, 2007. 64 с.
18. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М. : Прогресс, 2009а. 448 с.
19. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М. : Прогресс, 2009б. 448 с.
20. Борев Ю.Б. Комическое. М. : Искусство, 1970. 269 с.
21. Борев Ю.Б. Основные эстетические категории. М. : Высш. школа, 1960. 446 с.
22. Голобородько А.Ю. Когнитивная обусловленность порождения и языкового выражения комического смысла анекдота как единицы диалогического дискурса : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Таганрог, 2002. 20 с.
23. Громов Е.С. Палитра чувств: О трагическом и комическом. М. : Просвещение, 1990. 191 с.
24. Гудков Д.Б. Прецедентные имена и ключевые концепты национальной культуры. *Виноградовские чтения. Когнитивные и*

культурологические подходы к языковой семантике: зб. тез. докл. науч. конф., Москва, 1999. 20 с.

25. Гюббенет И.В. К проблеме понимания литературно - художественного текста. Москва : изд - в Моск. ун-та., 1981. 110 с.

26. Дейк ван Т. Стратегии понимания связного текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. М. : Прогресс, 1988. Выпуск 23. 211 с.

27. Дземидок Б.О. О комическом. М. : Прогресс, 1974. 223 с.

28. Дмитренко М. Види, жанри фольклору. Анекдот. К. : Ред. часоп. «Народознавство», 2001.

29. Зализняк А.А. Лингвокультурологические аспекты комического. Москва : Изд-во Индрик, 2007. 557 с.

30. Каган М.С. Лекции по марксистско-ленинской эстетике. Ленинград, 1971. 766 с.

31. Калита О. Типи комічних текстів та особливості їх стилістичного аналізу. Лінгвостатистичні студії. 2015. 61с.

32. Карасик В.И. Анекдот как предмет лингвистического. Саратов : Колледж, 1997. 153 с.

33. Карасик В.И. Мовний круг: особистість, концепти, дискурс. М. : Гнозис, 2004. 390 с.

34. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002а, 477с.

35. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002б, 477с.

36. Караулов Ю.Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности. *Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы*. М. : Рус. яз., 1986. 126 с.

37. Кімакович І.І. Анекдот як фольклорний жанр. Київ : Освіта України, 2014. 315 с.

38. Копылкова Е.А. Анекдот как средство переживания национальной идентичности : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. М., 2006. 21 с.
39. Красных В.В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология. Москва : Гнозис, 2002. 284 с.
40. Кристева Ю. *Бахтин, слово, диалог и роман. Вестник Московского ун-та.* 1995. 125 с.
41. Кубрякова Е.С. Номинативный аспект речевой деятельности. М. : Наука, 1986. 158 с.
42. Кубрякова Е.С. Проблемы представления знаний в языке. Структуры представления знаний в языке: сб. науч.-аналитич.обзоров. М. : ИНИОН, 1994. 258 с.
43. Кудрина Н.А. *Интертекстуальность и прецедентность: к вопросу о разграничении понятий. Вестник ТГУ.* 2005. 11 с.
44. Кулинич М.А. Лингвокультурология юмора на материале английского языка. Самара, 1999, 179 с.
45. Курганов Е. Анекдот как жанр. Минск, 1997. 123 с.
46. Левинтон Г.А. *«Интертекст» в фольклоре.* Budapest, 2000. 28 с.
47. Лимарева Т.Ф. Функционально-семантическая сущность иронии: автореф. дис. к.ф. н. : 10.02.04. Краснодар, 1997. 19 с.
48. Лук А.Н. О чувстве юмора и остроумии. М. : Знание, 1982. 175 с.
49. Лук А.Н. Юмор. Остроумие. Творчество. М. : Искусство, 1977. 184 с.
50. Любимова Т.Б. Комическое, его виды и жанры. М. : Знание, 1990. 64 с.
51. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. М. : Гнозис, 2003. 280 с.
52. Матвеева Т.В. Учебный словарь: русский язык, культура речи, стилистика, риторика. М. : Наука, 2003. 432 с.
53. Мінчин Б.М. Деякі питання теорії комічного. К. : АН УРСР, 1959. 239 с.

54. Мукаржовский Я. Исследования по эстетике и теории искусства. М. : Искусство, 1994. 606 с.
55. Нестерова Н.М., Папулова Ю.К. К проблеме определения основных понятий теории интертекстуальности. Межкультурная интракультурная коммуникация: теория и практика обучения. Уфа: РИЦ БашГУ, 2015а. 308 с.
56. Нестерова Н.М., Папулова Ю.К. К проблеме определения основных понятий теории интертекстуальности. Межкультурная интракультурная коммуникация: теория и практика обучения. Уфа: РИЦ БашГУ, 2015б. 308 с.
57. Опарина Е.О. Прецедентный текст и его роль в культурно-языковом социуме : сб. науч. тр. М. : ИНИОН РАН, 2008. 175 с.
58. Петренко М.С. Современный анекдот в текстовом, жанровом и дискурсивном аспектах : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Таганрог, 2004. 216 с.
59. Походня С.И. Языковые виды и средства реализации иронии. Киев : Наукова думка, 1989. 126 с.
60. Пропп В.Я. Проблемы комизма и смеха. М. : Искусство, 1976. 282 с.
61. Санников В.З. Русский язык в зеркале языковой игры. М. : Языки славянской культуры, 2002а. 552 с.
62. Санников В.З. Русский язык в зеркале языковой игры. М. : Языки славянской культуры, 2002б. 552 с.
63. Сафонова Е.В. Формы, средства и приемы создания комического в литературе. Москва, 2013. 478 с.
64. Слышкин Г.Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе. М., 2000. 128 с.
65. Слышкин Г.Г. Современный русский анекдот: функции и ценностные доминанты. *Аксиологическая лингвистика: игровое и комическое в общении* : сб. науч. тр. Волгоград : Перемена, 2003. 202 с.

66. Трemasова Г.Г. Языковые средства выражения сатирического смысла. М., 1979. 26 с.
67. Фатеева Н.А. Интертекстуальність і її функції в художньому дискурсі. К., 1997. 107 с.
68. Харченко О.В. Американський дискурс комічного та його лінгвокогнітивні особливості. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 125 с.
69. Цикушева И.В. Лингвистические средства создания комического эффекта в сказках. М. 2008. 123 с.
70. Чубарян Т.Ю. Семантика и прагматика речевых жанров юмора : автореф. дисс. канд. филол. наук. М., 1994. 24 с.
71. Шмелева Е.Я. Русский анекдот: Текст и речевой жанр. М.: Яз. славян. культуры, 2002. 344 с.
72. Шонь О.Б. Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири в американських коротких оповіданнях : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Львів, 2003. 225 с.
73. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. Минск : Попурри, 1999. 832 с.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

74. Літературознавчий словник-довідник. Київ : Академія, 1997а. 752 с.
75. Літературознавчий словник-довідник. Київ : Академія, 1997б. 752 с.
76. Літературознавчий словник-довідник. Київ : Академія, 1997в. 752 с.

77. Літературознавчий словник-довідник. Київ : Академія, 1997г. 752 с.
78. Лебедев В.Б. *Fröhliche Minuten*. Москва : Просвещение, 1983а. 95с.
79. Лебедев В.Б. *Fröhliche Minuten*. Москва : Просвещение, 1983б. 95с.
80. Сулова И.П. Давайте отдохнем! Rasten wir! М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1961а. 80с.
81. Сулова И.П. Давайте отдохнем! Rasten wir! М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1961б. 80с.
82. Тимофеев Л.И. и Тураев С.В. Словарь мировых литературоведческих терминов. Бостон, 1979. 450 с.
83. Hannay, M. Acts and the relationship between discourse and grammar. *Functions of Language*. 2005. 124 p.
84. López B.S. *Lachen – Humor – Komik: Eine systematische Interkulturalitätsanalyse Deutsch und Spanisch*. Berlin: Frank&Timme GmbH, 2012. 156 S.
85. Norrick N. Intertextuality in humour. *Humor: International Journal of Humor Research*. 1989. 139 p.
86. Röhrich L. *Der Witz: Figuren, Formen, Funktionen*. Stuttgart: J. B. Metzler, 1977. 342 S.
87. *Studies in Language*. 1998а. 211p.
88. *Der Tatortreiniger - Schwarzer Humor aus Deutschland*. 2018а. 54 S.
89. *Der Tatortreiniger - Schwarzer Humor aus Deutschland*. 2018б. 54 S.
90. *Der Tatortreiniger - Schwarzer Humor aus Deutschland*. 2018в. 54 S.
91. *Der Tatortreiniger - Schwarzer Humor aus Deutschland*. 2018г. 54 S.

ZUSAMMENFASSUNG

Gesamtzahl der Seiten 64, Anzahl der verwendeten Quellen 91.

Objekt der Forschung ist schwarzer Humor humoristischen Texten der modernen deutschen Sprachkultur. Von der thematischen Vielfalt der Anekdoten werden gerade die Anekdoten des schwarzen Humors zu Familien-, Alltags- und Ethnischen Themen analysiert; Gegenstand der Forschung ist die sprachlich-kognitive Umsetzung der Komik in Textform Anekdote des schwarzen Humors im Deutschen.

Ziel der Arbeit ist es, am Beispiel des Typus des Anekdotentextes die Grundmuster der sprachkognitiven Repräsentation der Kategorie Komik im Deutschen zu identifizieren.

Theoretische und methodische Prinzipien: Deutschsprachige Alltagsanekdoten des schwarzen Humors zu einem familiären, beruflichen und ethnischen Thema.

Ergebnisse: Familienwitze machen sich normalerweise über die Probleme des Familienlebens lustig, über die Beziehung zwischen Eltern und Kindern, Männern und Frauen und die Beziehungen zwischen den Generationen. Um einen komischen Effekt zu erzielen, werden häufig Stilmittel wie Wortspiel, Ironie, Vergleichung, Satire und Sarkasmus verwendet.

Was berufliche Themen betrifft, so basieren solche Anekdoten auf der Stereotypisierung beruflicher Tätigkeiten. Die am häufigsten verwendeten Stilmittel sind Ironie, Sarkasmus und Satire.

In einem ethnischen Witz wird ein Leben oder eine imaginierte Kommunikationssituation zwischen zwei oder mehr Vertretern verschiedener ethnischer Gruppen gespielt. Solche Anekdoten enthalten Stilmittel wie Ironie und Satire.

Stichwörter: *schwarzer Humor, alltäglicher Witz, Stilmittel, sprachlicher Ilogismus, Komik, Familienthemen, Alltagsthemen, Ethnischeehemen*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, **Попкова Єлизавета Олексіївна**, студентка 2 курсу, форми навчання денної, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма Переклад (німецький), адреса електронної пошти elizavetapopkova@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему **«Когнітивні особливості чорного гумору в німецькомовному побутовому анекдоті»** відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) _____